

Sveriges
lantbruksuniversitet

Perspektiv på skogen som resurs för hållbar landsbygdsutveckling

- kommunal planering och unga vuxnas
boendepreferenser i Vilhelmina

Julia Carlsson

Kandidatarbete 15 högskolepoäng, 2010

Fakulteten för Skogsvetenskap, Umeå

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

<i>Enhet</i>	Fakulteten för skogsvetenskap
<i>Författare</i>	Julia Carlsson
<i>Titel</i>	Perspektiv på skogen som resurs för en hållbar landsbygdsutveckling - unga vuxnas boendepreferenser i Vilhelmina kommun
<i>Nyckelord</i>	Innehållsanalys, inflyttning, naturnära boendemiljö, kommunal översiktsplan, hållbar utveckling, skogens sociala värden
<i>Handledare</i>	Gun Lidestav, Institutionen för skoglig resurshushållning
<i>Examinator</i>	Anders Alanärrä, fakulteten för skogsvetenskap
<i>Kurstitel</i>	Kandidatarbete i skogsvetenskap
<i>Kurskod</i>	EX0592
<i>Program</i>	Jägmästarprogrammet
<i>Omfattning på arbetet</i>	15 hp
<i>Nivå och fördjupning på arbetet</i>	G2E
<i>Utgivningsort</i>	Umeå
<i>Utgivningsår</i>	2010
<i>Foton på framsidan</i>	Julia Carlsson

Sammanfattning

Vilhelmina är en inlandskommun med vikande befolkningsunderlag. För att vända trenden krävs bland annat en god fysisk planering som kan locka unga vuxna att återvända till eller stanna kvar i hembygden. Eftersom naturnära boendemiljöer ökar livskvaliteten, folkhälsan och trivseln i alla åldersgrupper kan skogen utgöra en viktig resurs som attraktiv boendemiljö och argument för inflyttning.

Med hjälp av en innehållsanalys av lagstiftning, forskning samt kommunens planeringsdokument har ett antal parametrar tagits fram i denna uppsats, som indikerar vad som är viktigt för att gynna landsbygdsutvecklingen på ett hållbart sätt och öka inflyttningen av unga vuxna, med hjälp av kommunens skogliga resurser. Tre olika teoretiska perspektiv på skogens nyttjande och landsbygdsutveckling har använts för att tydliggöra kontraster och konflikter förknippade med mångbruk.

Därefter undersöks hur parametrarna kommer till uttryck i de teoretiska perspektiven och befintliga planeringsdokument i kommunen, som mynnar ut i en analys över hur dessa kan samverka och införlivas i Vilhelmina kommuns översiktsplanering. Det kan åstadkommas genom att tydligare ange de unga vuxna som en viktig målgrupp och i konkret planering satsa på attraktivt boende med beaktande av skogsskötselåtgärder för estetiska och sociala värden i naturmiljöerna, samt förbättrade möjligheter till arbete, utbildning, kommunikationer och service. Det är i första hand unga vuxnas möjlighet, snarare än vilja som avgör i beslutet om att bo på landsbygden.

Abstract

The rural municipality of Vilhelmina has a declining population. To reverse this trend requires proper measures in the municipality's general plan to attract young adults to return to or remain in their place of birth. Living environments close to nature scenery can increase the quality of life, health and well-being, in all age groups. Therefore, forests may constitute a crucial resource as attractive living environment and arguments for in-migration.

Legal frameworks, research and planning documents of Vilhelmina Municipality have provided the empirical literature from which I have developed parameters through a content analysis. These parameters indicates what is important when favouring rural development in a sustainable way and increasing the immigration of young adults, with help of the available forest resources. Three different theoretical discourses on forest use and rural development have been used to clarify the contrasts and conflicts associated with multiple forest use.

I have subsequently investigated the parameters reflected in the theoretical perspectives and existing planning documents of the municipality, which resulted in an analysis of how these may interact and be incorporated into the general plan of Vilhelmina municipality. This may be achieved by emphasising young adults as an important target group and by concrete planning investing in attractive housing, better access to jobs, education, communications and service. There are several forest management measures that can stimulate and enhance the aesthetic and social values of natural environments around the municipality. It is primarily the possibility, rather than aim, that determines whether young adults decide to live in the countryside.

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	7
1.1.	Tre teoretiska perspektiv	9
1.1.1.	Det utilitaristiska nyttoperspektivet	9
1.1.2.	Det hedonistiska perspektivet	9
1.1.3.	Hållbar utveckling globalt och i den svenska politiken	10
1.1.4.	Kan de olika perspektiven kombineras?	11
2.	Material och metod.....	12
2.1.	Innehållsanalys.....	12
2.2.	Parametrar	13
3.	Resultat	
3.1.	Visionsunderlag för Södra Lappland	14
3.2.	Nyttoperspektivet på Vilhelminas kommunplanering	14
3.3.	Det hedonistiska perspektivet på Vilhelminas kommunplanering	16
3.4.	Hållbar utveckling som perspektiv på Vilhelminas kommunplanering	17
3.4.1	Skogsskötsel	18
3.5.	Folkhälsa och friluftsliv	18
3.4.2.	Skogens sociala värden runt Vilhelmina tätort och i kommunen	18
4.	Diskussion	
4.1	De teoretiska perspektiven	21
4.1.	Analys för kommunens planering	22
4.1.1.	Barnfamiljers resonemang.....	22
4.1.2.	Bebyggelseutveckling.....	23
4.1.3.	Kommunikationer	23
4.2.	Slutsats.....	24
4.3.	Metoddiskussion	25
5.	Tillkännagivanden.....	29
6.	Referenser	30
7.	Bilagor	
7.1.	Karta över Vilhelmina kommun.....	34
7.2.	Analys av Vilhelmina Kommunfaktablad 2008.....	35
7.3.	Analys av Visionsunderlag för Södra Lappland	38
7.4.	Kartor ur Vilhelminas översiktsplan	43
7.4.1.	Karta över skogsbruk, lantbruk och rennärlingsområden.....	43

7.4.2.	Karta över riksintressen och rörligt friluftsliv	44
7.4.3.	Karta över tätortsnära rekreationsområden	45
8.	Innehållsanalys	
8.1	Regelverk för kommunplanering, hållbar utveckling och skogens sociala värden	46
8.2.	Litteratur	48
8.2.1.	Motiv bakom beslutet att flytta till landsbygden.....	48
8.2.2.	Skogsskötsel för att gynna skogens sociala värden	53
8.2.3.	Skogens sociala värden runt Vilhelmina tätort och i kommunen	54
8.2.4.	Befolkningsrörelser mellan landsbygd och städer	55
8.2.5.	Fysisk planering	56
8.3.	Parametrar	57
9.	Vilhelmina Kommunfaktablad SCB 2008.....	58

1. Inledning

Det råder delade meningar *om*, och i så fall *hur* nyttjandet av skogen bidrar till landsbygdens utveckling. Delvis beror det på hur man uppfattar landsbygd och utveckling som begrepp, men det bottenar också i olika och förändrade förväntningar på vad skogen och skogsbruket skall leverera i fråga om nyttigheter (Elands & Wiersum 2001). Jag kommer att utgå ifrån tre olika perspektiv¹ för att närma mig frågan för ”hur skogen bäst kan bidra till landsbygdens utveckling”, som jag sedan har applicerat på Vilhelmina kommun som konkret fall.

- Det utilitaristiska nyttoperspektivet, där landsbygdens resurser värderas i produktion och ekonomisk avkastning.
- Det hedonistiska perspektivet som ser landsbygden som ”stadens trädgård”.
- Hållbar utveckling för skogen och lokalsamhället

Med hjälp av dessa olika perspektiv på skogens nyttjande kan kontraster, problem och konflikter som är förknippade med mångbruk och landsbygdsutveckling tydliggöras (Elands & Wiersum 2001), och därmed också utgöra grund för konstruktiva lösningar i kommunplanering, vad gäller prioritering och hänsynstagande.

På samma gång som skogsprodukter utgör en av Sveriges största exportvaror (Exportrådet 2010), har det traditionella utnyttjandet av skogen i form av virkesproduktion minskat i betydelse för sysselsättning och ekonomi på landsbygden (Lindgren et al 2000). Andra värden som är kopplade till skogens sociala värden såsom naturupplevelser, kulturell förankring, rekreation, estetik och folkhälsa har fått ökad betydelse (Elands & Wiersum 2001; SOU 2006:81). I synnerhet sker detta i områden inom pendlingsavstånd till större städer och tätorter, där människor kan välja att köpa skogsfastigheter för att bo i en landsbygdsmiljö nära naturen med skog inpå knuten. Naturturism, rekreation och friluftsliv kan bli nya affärsverksamheter av större vikt än idag (Amcoff 2000; Pettersson 2002; Skr 2008/09:167; SOU 2006:81; Visionsunderlag 2010). Hur kommer då den framtida användningen av skogen att se ut i en inlandskommun som Vilhelmina? Hur ska skogsresursen nyttjas för bidra till en hållbar utveckling?

Varje kommun har ett ansvar och egenintresse i att planera för sin egen överlevnad. En viktig fråga för en avfolkningskommun som Vilhelmina är hur unga vuxna kan lockas till att bosätta sig just där. Unga familjebildande invånare tryggar framtiden för kommunen och håller den levande med nya generationer (Amcoff 2000; Gunnarsdotter 2005; Pettersson 2002; Stenbacka 2001).

Ett primärt mål för den framtida överlevnaden och utvecklingen av skogliga kommuner är att öka det befintliga och potentiella invånarantalet, och då i synnerhet den skattbefolkningen, som bor men arbetar i eller utanför kommunen (Lindgren et al 2000; Thellbro 2006). Av Thellbros undersökning av sysselsättning och kommersiella verksamheter i Vilhelmina framgår att människor som väljer att leva på en plats själva vill och kan skapa arbetstillfällen när behov uppstår. I relation till den glesa befolkningen på landsbygden i Sverige har studier visat att även om arbete är en mycket viktig faktor i människors boendeval, så spelar andra lokala faktorer och egenskaper roll. Det kan vara närhet till naturen, större yta, tystnad, familjetraditioner eller den lokala kulturen. Även om skogslandskapet i Vilhelmina nu i minskad utsträckning används för råvaruproduktion, har det ett estetiskt värde som i högre grad skulle kunna användas. Det är vanligt att kombinera sysselsättning med

¹ Elands och Wiersum (2001) benämner dessa som rurala *diskurser*, vilka jag har valt att positionera till mer avgränsade perspektiv

mångbruksnyttjande av lokala naturresurser, såsom skogsbruk, bärplockning, jakt och fiske. De skogliga miljöerna kan därmed tjäna som både inkomst- och fritidsresurs (Lindgren et al 2000; Nordström & Mårtensson 2001; SOU 2006:81; Thellbro 2006). Statistik från *Kommunfaktablad 2007-energi och miljö* (SCB 2007) bekräftar att Vilhelmina kommun är rik på skyddsvärd natur och skogsmiljöer. Dessa marker används för skogsproduktion, åker- och betesodling, och som reservat i bevarandesyften. Skogen ger bl a arbetstillfällen och turismutkomst för kommunen, samt stora rekreationsmöjligheter för invånarna.

Enligt Pettersson (2002) lockas många ungdomar till större städer efter gymnasiet, eller drömmer om att upptäcka nya delar av världen och lära känna andra kulturer. Man vill få erfarenheter utanför den bygd där man vuxit upp för att kunna vidga sina vyer. Staden anses ge möjligheter till ett rikare liv och personlig utveckling (Pettersson 2002). Svårigheten ligger i att lyckas locka tillbaka ungdomarna efter avslutade studier eller några år av resande och upplevelser.

Att unga vuxna i allt högre utsträckning själva kan välja var de vill bo, gör det än mer viktigt för kommunen att ta reda på vilka boendemiljöer just denna befolkningsgrupp attraheras av, och vad kommunen kan erbjuda av detta, för att både förstärka sin attraktionskraft och gynna sin egen överlevnad. Hur kan kommunen implementera kunskapen om de unga vuxnas boendepreferenser i sin planering? Att kunna skapa en god uppväxtmiljö för barn som är naturnära, lugn och trygg värderas högt. God kommunal service och kommunikationer liksom bostäder till en rimlig kostnad är betydelsefullt (Glesbygdsverket 1997; Gunnarsdotter 2005; Nordström & Mårtensson 2001; Pettersson 2002; Stenbacka 2001).

Vilhelmina kommun anger flera argument för att locka inflyttare på sin hemsida under rubriken Flytta hit (www.vilhelmina.se). Vilhelminas stora yta ger ett bra levnadsutrymme. Men trots den stora ytan fungerar samhällsservicen i kommunens alla hörn. I tätorten finns ett rikt föreningsliv och Folkets hus inrymmer många kulturella aktiviteter. Det finns möjligheter till högskolestudier och gymnasieskolan är en av landets modernaste. Den fjällnära naturen finns runt knuten i hela kommunen. Aktiviteter som jakt och fiske, fjällvandring, klättring, kanotpaddling, båtturer och bad lyfts fram liksom den samiska kulturen och kommunens museum.

Mot denna bakgrund vill jag ta fram ett underlag för hur Vilhelmina kommun kan använda skogens resurser för att gynna inflyttning och locka framförallt unga vuxna att bosätta sig i kommunen, som ett sätt att stimulera landsbygdsutveckling för ett hållbart samhälle för både människor och natur. Den konkreta *frågeställningen* lyder: Hur kan Vilhelmina kommun planera för hållbar utveckling och en ökad inflyttning utifrån potentialen i den lokala skogsmiljön och unga vuxnas boendepreferenser?

Med hjälp av ovan nämnda teoretiska perspektiv problematiseras skogens roll i landsbygdsutvecklingen generellt, i *syfte* att undersöka om och i så fall hur de kan samverka för en gynnsam landsbygdsutveckling i Vilhelmina kommun. Denna uppsats fokuserar på skogen som resurs i första hand för boende- och rekreativmiljö, inte som resurs vad gäller virkesbruk, sysselsättning, ekonomisk stabilitet i regionen, eller rennärning. Det innebär att den kommunala planeringen i Vilhelmina undersöks liksom vad en attraktiv skoglig boendemiljö skulle kunna vara ur unga vuxnas synvinkel, för att sedan se om dessa kan kombineras. Målet är att undersöka varför landsbygdsutvecklingen i Vilhelmina kommun ser ut som den gör, och hur den med hjälp av min frågeställning skulle kunna förbättras.

1.1. Tre teoretiska perspektiv

Jaap Frouws (1998) analyserar rurala diskurser i Nederländerna, vilken Elands & Wiersum (2001) använder som grund när de diskuterar två av de perspektiven som jag kommer att använda i denna uppsats – det utilitaristiska nyttoperspektivet och det hedonistiska. Därtill har jag valt att studera perspektivet om hållbar utveckling, och se hur det kan införlivas än mer i Vilhelminas planering, genom att redogöra för några definitioner av begreppet, samt hur den svenska och internationella politiken genom antagna konventioner diskuterar begreppet.

1.1.1. Det utilitaristiska nyttoperspektivet

I det utilitaristiska nyttoperspektivet baseras landsbygdens sociala, kulturella, ekologiska och estetiska värden primärt på hur de tillfredsställer samhällets produktions- och konsumtionsbehov. Att utveckla landsbygden handlar om att generera arbetstillfällen och inkomster. Begreppet "multiple land use" illustrerar tydligt utilitarismens motiv som förespråkas av investerare och exploatörer. Moderna bostäder, rekreationsmöjligheter, specialisering av matproduktion, högteknologiskt jordbruk, rurala arbetsplatser och attraktiva företagsparker är exempel på användningsområden som landsbygden skulle kunna användas till om det finns ekonomisk potential och efterfrågan. Dessa bestäms i första hand av marknadsrelationer och investeringsmöjligheter. Landskapen och naturen erbjuds som handelsvara - utvecklad, marknadsförd och skött av privata företag som stöds ekonomiskt av invånare som vill utnyttja dessa nyttor (Frouws 1998).

I och med att den ekonomiska makten är ojämnt fördelad, menar Frouws (1998) att möjligheterna att tillfredsställa behoven av landsbygdens värden är ojämlika. Konkurrensen om yta kan därför resultera i en rumslig segregation av befolkning, baserad på förmögenhet. Staten behöver egentligen inte aktivt motarbeta de negativa effekterna på de sociala och rumsliga värdena, så länge som grundläggande säkerhet, levnadsförhållanden och miljömässiga värden kan försäkras. Förutom att tillgodose samhällets primära behov begränsas statens roll till att medla och avgöra tvistemål mellan deltagande parter om konflikter skulle uppstå. Drar man nyttoperspektivet till sin spets skulle kommunens planering anpassas till var pengar finns att hämta i första hand, och bortse från andra behov och intressenter. Näringslivet skulle då få en stort inflytande genom löften om ekonomiska möjligheter till kommunen, som därmed begränsar de vedertagna planeringsprocedurerna (Frouws 1998).

1.1.2. Det hedonistiska perspektivet

Det hedonistiska perspektivet sätter den kulturella aspekten i fokus. Här definieras det avgörande problemet i rurala områden i hur man ska värdera eller bestämma estetiska, kulturella och rumsliga värden. Faktorer som bidrar till livskvalitet, såsom skönhet och attraktionskraft ges extra tyngd. De lugna, naturliga och helande aspekterna hos landsbygden framhävs i kontrast till den tätbefolkade, artificiella och tröttnande staden. Perspektivet har rötter hos biologer och naturvårdare, konstnärer, markägare, planerare och andra medlemmar av den "urbana eliten", som huvudsakligen ser landsbygden som stadens trädgård (Frouws 1998).

I den hedonistiska diskursen tas inte så stor hänsyn till intresset hos de befintliga invånarna och brukarna. Frågan om vem som ska bruka markerna och vilka nyttor de ska producera är av sekundär betydelse så länge människor får möjlighet till en autentisk och estetisk upplevelse och finna en trevlig och vilsam plats. Rurala platser tenderar därför att utvecklas till allmänna domäner och bli en

arena för alla typer av sociala aktiviteter där allmänheten kan verka, utveckla idéer och ställa krav (Frouws 1998).

Det krävs mycket av stat och kommun i planeringsansträngning, lagstiftning och finansiellt stöd för att motsvara efterfrågan på denna mosaik av natur- och landskapstyper och att sköta dessa därefter. Staten måste arbeta för att underlätta konsensus, nätverkande och självreglering. Den individuella förmågan till moraliskt engagemang och deltagande och att ta självständigt ansvar krävs av alla intressenter (Frouws 1998).

1.1.3. Hållbar utveckling globalt och i den svenska politiken

Tankarna om en socialt, ekonomisk och ekologiskt hållbar utveckling fick genomslag vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992. Det finns många olika definitioner av begreppet, men den vanligaste är den som finns i den s k Brundtlandrapporten "Vår gemensamma framtid" från 1987. I den beskrivs hållbar utveckling som "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov" (Naturvårdsverket 2007 a sid 4). En liknande definition finns hos Sands (2005). Han menar också att vi behöver utveckla förnyelsebara resurser, undvika försämring och utarmningen av jordens naturliga resurser, minska avfallet, stimulera återvinning, effektivisera produktion och energianvändning, förändra människors överkonsumerande livsstilar, samt skydda de biotiska och abiotiska delarna i ekosystemet.

Hållbar utveckling är ett komplext begrepp och har olika innebörd för olika människor och syften. För en ekonom kan hållbar utveckling innebära något annat än för en naturvårdare eller fysisk planerare (Rosell Andersson 2009). Framförallt innebär hållbar utveckling ett förhållningssätt där en gemensam samsyn kan bidra till en effektivare samverkan, och på så sätt skapa större delaktighet, skarpare argument och ett aktivt ledarskap för att nå fram till hållbara beslut. Därutöver krävs bedömning om konsekvenser på lång sikt för att utvecklingen ska bli hållbar (Naturvårdsverket 2007 a).

Hållbar utveckling består av ett samspel mellan tre dimensioner som är ömsesidigt beroende av varandra – ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. En god ekonomi är grundläggande för social rättvisa och skydd av miljön. Men även det omvända är giltigt: det som är bra för människan och miljön är på lång sikt också bra för ekonomin (Naturvårdsverket 2007 a). Ekonomisk tillväxt får inte ske till priset av ett segregerat och ojämlikt samhälle och en förstörd miljö. Samhället bör i stället anpassas efter vad miljön och människors hälsa tål och där vi långsiktigt investerar i dessa resurser (Rosell Andersson 2009).

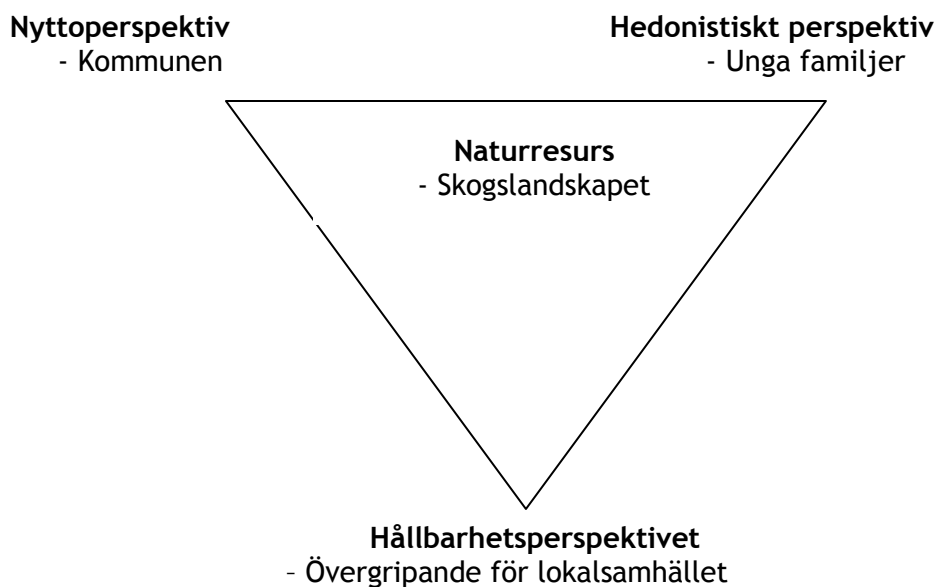
I Sverige är hållbar utveckling ett övergripande mål för regeringens politik som ska genomsyra allt regionalt utvecklingsarbete, enligt Naturvårdsverkets rapport *Hållbarhetens lokala horisont* (2007 b). Hållbar utveckling är en nationell och global helhetssyn på samhällets behov, förutsättningar och problem. Många svenska kommuner har idag ett framträdande hållbarhetsperspektiv i lokala översiktsplaner och andra kommunala styrdokument. Det första och viktigaste steget i denna riktning togs med införlivandet av Agenda 21-mål under senare delen av 1990-talet. I ett andra steg har många kommuner börjat implementera de nationella miljömålen i kommunala plandokument (Naturvårdsverket 2007 b).

1.1.4. Kan de olika perspektiven kombineras?

Frouws (1998) diskuterar själv hur nytto- och hedonistiska perspektiven kan samverka. Perspektiven är användbara för att utveckla strategier, försvara intressen och åstadkomma politiska beslut. De har gemensamma nämnare och delar vissa intressen. Där visionerna skiljer sig åt skulle, åtminstone teoretiskt, politiska kompromisser kunna uppnås. Frouws (1998) föreställer sig människor som bor en bit utanför staden och njuter av landsbygdens estetiska och naturliga värden och jordbrukare som producerar högkvalitativ närodlad mat. Landsbygden används i konsumtions- och produktionssyfte (i enlighet med den utilitaristiska diskursen) samtidigt som den ger människor attraktiva boende- och rekreationsmiljöer. Ledord för den "nya landsbygden" blir initiativtagande, självorganisering, regional stolthet, samarbete och hållbarhet enligt Frouws teori (1998).

Till detta kan i stor utsträckning hållbarhetsperspektivet kopplas. Med hjälp av en gemensam samsyn med hänsyn till de olika dimensionerna i hållbarhetsarbetet, kan nya samarbetsformer utvecklas, där intressenter med olika perspektiv på lösningar kan förenas. Samarbete och samverkan är grundläggande förutsättningar för att nå framgång med ett uthålligt brukande och för att minimera konflikter som kan uppkomma mellan olika aktörer. Behovet av nya lösningar på markanvändningsfrågor är stort eftersom det finns uttalade intressekonflikter mellan skogsbruk och rennäringen men även angående konsekvenserna av fortsatt vind-, vattenkrafts- och gruvutbyggnad, som är aktuella frågor i Vilhelmina kommun (Visionsunderlag 2010).

Glesbygdswerkets arbetsrapport (2006) framhåller också vikten av att öka individers och bygders egen förmåga att tillvarata sina resurser och själva skapa sin försörjning för en långsiktig, hållbar utveckling. En landsbygdsutveckling grundas i ett ökat lokalt inflytande, att mobilisera och bygga upp den gemensamma kapaciteten hos enskilda och företagare i kommunen, att ställa om till långsiktigt uthålliga bygder, samt att rättvist fördela statens resurser för att garantera en likvärdig men lokalt anpassad infrastruktur och service. Här kan de tre perspektiven mötas och samverka, se figur 1.

Figur 1. Skiss över de tre perspektivens samverkan kring den gemensamma naturresursen, vilket är skogsmiljöerna i detta exempel i Vilhelmina kommun.

2. Material och metod

Två källor har varit en första utgångspunkt i min litteratursökning för att få kunskapsöversikt och ämnesfördjupning. Dels en artikel av Elands och Wiersum (2001) som redogör för olika perspektiv som rör landsbygdsutveckling. Dels Camilla Thellbros licentiatavhandling från 2006 som beskriver det naturresursbundna samhället i några svenska inlandskommuner med stor andel skog (där Vilhelmina ingår). För att bygga upp den teoretiska basen använde jag referenser från dessa båda källor, samt sökord som rural development, rural sociology, rural urban relations, landsbygdsutveckling, skogens sociala värden, hållbar utveckling. Jag har sökt litteratur genom bibliotekskatalogerna på både SLU och Umeå Universitet, samt genom web-databaserna ScienceDirect och Web of Knowledge. Av de användbara sökträffar jag fick har jag sedan till stor del letat annan lämplig litteratur genom att titta i respektive referenslista.

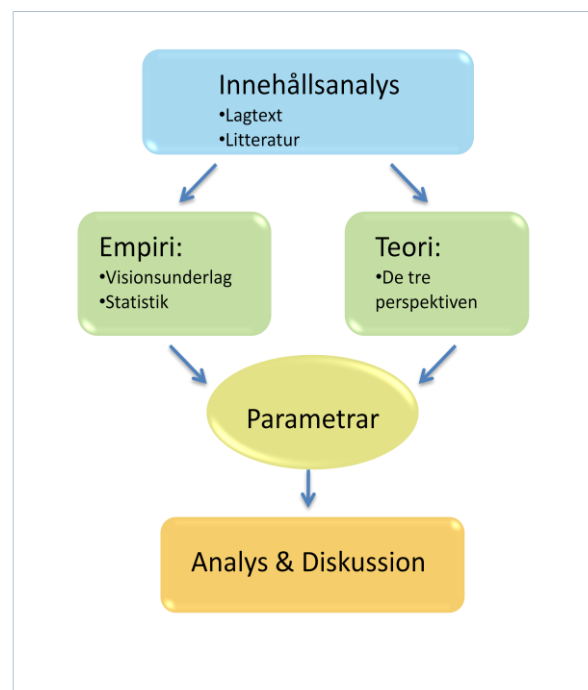
Den empiriska basen utgörs av kommunstatistik från SCB, information från Vilhelmina kommuns hemsida, samt Vilhelminas kommunala översiktsplan (från 1991, reviderad 2000), med fördjupade översiktsplaner över områden med särskilda rekreationsintressen. Genom kontakt med Camilla Thellbro, projektsamordnare Vilhelmina kommun, fick jag tillgång till ett nyframtaget visionsunderlag, med godkännande av det konsultbolag, Vilhelmina, Dorotea och Åsele kommuner som har varit en del av arbetet. Denna rapport fungerar som underlag när politikerna ska ta fram nya översiktsplaner för kommunerna i Södra Lappland. Eftersom översiktsplanen är något föråldrad, använder jag mig i huvudsak det inofficiella men aktuella nya Visionsunderlaget för Södra Lappland (2010) i min analys. För att avgränsa har jag plockat ut de delar som främst berör Vilhelmina kommun, även om dessa tre kommuner har mycket att hämta av gemensam planering och samordning.

Jag har även varit i kontakt med Sofia Blomquist, som arbetar med skogens sociala värden på Skogsstyrelsen, och fått titta på deras kartmaterial över identifierade rekreationsskogar i Vilhelmina kommun.

2.1. Innehållsanalys

I bilaga 8 återfinns en innehållsanalys av behandlad litteratur och i bilaga 7.2. en analys av statistik kring Vilhelmina kommun, samt bilaga 7.3. som är en sammanfattning och analys av Visionsunderlaget för Södra Lappland. Av utrymmesskäl inom ramen för en c-uppsats, har dessa lagts som appendix, men bör läsas före Resultat, för ökad förståelse och behållning.

Med hjälp av litteraturen har jag identifierat ett antal parametrar som grund för planerings-situationen i kommunen. Som resultat kommer jag att jämföra parametrarna med visionsunderlaget för Vilhelminas översiktsplanering, för att visa hur man kan ha olika perspektiv på hur planeringen

Figur 2. Metodillustration.

ska gå till för att uppnå samma mål – en hållbar landsbygdsutveckling där skogsresurserna används för att locka inflyttare till kommunen.

Förutom detta empiriska material har jag också det teoretiska materialet som beskriver de tre perspektiven, se figur 2 ovan.

Innehållsanalysen är strukturerad enligt följande;

- i) **lagar** och liknande som reglerar kommunplanering och som berör hållbar utveckling samt skogens sociala värden. Här berörs Plan- och bygglagen, Miljöbalken, Skogsvårdslagen samt två av de nationella miljökvalitetsmålen. Av internationella konventioner nämns Agenda 21, Habitatagendan, Leader och Vilhelmina Model Forest.
- ii) **litteratur** som behandlar boendepreferenser, rekreationsskogsskötsel, förutsättningar vid flyttbeslut och landsbygdsutveckling, samt vilka skogliga resurser som finns i Vilhelmina kommun för ändamålet. Här har avhandlingar och andra forskningsrapport, statliga rapporter, material från Skogsstyrelsen, samt Vilhelminas fördjupade översiktsplaner studerats.
- iii) en sammanställning av de **parametrar** som skall användas i det fortsatta analysarbetet. Parametrarna fungerar som indikatorer och nyckelord för vad som är viktigt att ta hänsyn till vid flyttbeslut och naturens betydelse för både individ och samhälle, landsbygdsutveckling, vilka resurser som Vilhelmina har och vilka åtgärder de kan vidta för att öka användandet av eller skapa nya resurser, mot bakgrund av forskning, lagstiftning och nationella visioner.

I analysen i resultatdelen kommer jag att undersöka om, och i så fall hur, de framtagna parametrarna eller indikatorerna nämns eller diskuteras, och samtidigt ha de tre perspektiven som "glasögon" när jag studerar planeringsdokumenten. Resultatdelen är därför indelad efter de tre perspektiven och avslutas med en tabell som illustrerar och sammanfattar kopplingen mellan innehållsanalysen, perspektiven och de framtagna parametrarna (Tabell 1 s 21).

2.2. Parametrar

Med hjälp av innehållsanalys av litteratur, lagtext och teoretiska perspektiv har 14 parametrar ställts upp för att fungera som indikatorer på vad jag ska titta efter i de planeringsdokument som rör Vilhelmina kommun.

- Lagar och förordningar
- Motiv för boende på landsbygden
- Val av boendeform
- Boendekostnad & Hushållsekonomi
- Unga vuxnas boendepreferenser
- Arbete & Sysselsättning
- Gemenskap & Sammanhang
- Självständighet, Självorganisering & Delaktighet
- Naturens betydelse för livskvalitet och hälsa
- Resurser för rekreation och friluftsliv runt Vilhelmina
- Skogsskötsel för skogens sociala värden
- Skogens sociala värden runt Vilhelmina tätort och i kommunen
- Demografi & Hållbarhet
- Fysisk planering

3. Resultat

3.1. Visionsunderlag för Södra Lappland

Södra Lappland med sikte mot 2030 är ett underlag för de tre inlandskommunerna Doretea, Vilhelmina och Åsele, i deras arbete att uppdatera sina översiktsplaner och formulera nya mål och visioner för respektive kommun. En översiktsplan brukar ha en planeringshorisont på 10-20 år, men visioner kan även sträcka sig längre in i framtiden. Att politiker och kommuninvånare har en gemensam vision är en viktig del i dialogen när planerna skall förankras. Översiktsplanen ska visa kommunens helhetssyn och utgöra ett stöd för samordnad vägledning beslutsfattande om användningen av mark- och vattenområden, samt utveckling och bevarande av den byggda miljön (PBL SFS 1987:10, Visionsunderlag 2010).

Bakom rapporten står kommunernas arbetsgrupp under ledning av Camilla Thellbro, politiska representanter från respektive kommun, samt konsultföretaget ÅF - infrastruktur. Underlaget är nyss framtaget och har inte offentliggjorts. Den nya översiktsplanen väntas bli klar 2012, när arbetet med finansieringsfrågor, förutsättningsanalys, samråd och därefter bearbetning utifrån de inkomna synpunkterna, har avslutats.

Visionsunderlaget beskrivs som en förutsättningsanalys, där alla frågor som rör markanvändning hanteras: landskapsförutsättningar, befolkning, näringsliv, arbetsmarknad, samhällsservice och kommunernas verksamhet. Underlagsmaterialet har kompletterats med data från SCB, kommunernas verksamheter och olika studier. För mer detaljer hänvisas till bilaga 7.

3.2. Nyttoperspektivet på Vilhelminas kommunplanering

Det utilitaristiska nyttoperspektivet inriktar sig primärt på hur landsbygdens sociala, kulturella, ekologiska och estetiska värden kan nyttjas för att tillfredsställa samhällets produktions- och konsumtionsbehov, främst genom att generera arbetstillfällen och inkomster (Frouws 1998).

Nyttoperspektivet skulle kunna tillämpas i Vilhelminas kommunplanering främst vad det gäller nya vägar för att skapa arbetstillfällen, och integrera olika aktörers intressen (se tabell 1 s 21). I Agenda 21's motto att hållbarhetsarbetet ska bedrivas *underifrån* genom kommuninvånarnas egna initiativ och idéer. Leadermetoden, som bygger på samverkan och initiativ från både den ideella, privata och offentliga sektorn, stämmer också överens med nyttoperspektivets ambitioner. Arbetet med att förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och utveckla ekonomin har där nämnts som särskilt viktigt (Jordbruksverket 2010).

I Landsbygdsprogrammets mål om förbättrad konkurrenskraft för jord- och skogsbruket, satsningar på miljön och landskapet, samt förbättrad livskvalitet, att bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi, kan nyttoperspektivet också tolkas in (Skr 2008/09:167). Detta kan ske genom de verksamheter som Frouws (1998) nämner (se sid 8), och som alla fungerar bra med de förutsättningar som finns i Vilhelmina kommun, vad gäller boendemiljöer, näringsliv, möjligheter till industri i form av gruv- och energinäring, liksom skogs- turism- och rennäring. I Visionsunderlaget (2010) anses nämnda sektorer ha stor nutida och framtida betydelse för regionens ekonomi. Potentialen är god för de aktörer som vill satsa på fjäll- och vildmarksturism med sikte på att bli ett

turistmål i världsklass. Upplevelseindustrin och tjänstenäringarna kan öka nyföretagandet och utveckla befintliga företag (Skr 2008/09:167).

Att människor kan arbeta på orten ger liv åt bygden samtidigt som det ökar ekonomiska utbyten människor emellan. Möjligheten till arbete skapar en framtidstro på bygden. En nyckel kan vara att öka individens och bygdens egen förmåga till försörjning istället för att satsa på traditionella sysselsättningsstimulerande åtgärder (Glesbygdverket 1997).

Som visas av statistiken (SCB 2008; Visionsunderlaget 2010) är andelen högutbildade invånare i kommunen låg. Ett minskande och lågutbildat befolkningsunderlag försvårar för lokala företag att rekrytera arbetskraft med lämplig kompetens. Därför krävs rejäla satsningar på rekrytering till utbildning och utveckling av den lokala arbetsmarknaden och näringslivet för att vända trenden.

Kommunens egen verksamhet är den största arbetsgivaren i Vilhelmina kommun. Därmed har kommunen också ett stort ansvar för näringslivet och sysselsättningen. Kommuninvånarnas nyföretagsamhet nämns som mycket god, och hade den högsta tillväxten av företagsamhet av alla Sveriges kommuner, enligt Svenskt Näringslivs mätning våren 2009 (Visionsunderlaget 2010). Tillväxten var tydligast bland kvinnor och yngre. Besöksnäringen i Vilhelmina uppgår till 165 helårsarbeten, vilket med nyttoperspektivets tankar skulle kunna ökas genom satsningar på Vilhelminas rika natur- och landskapsresurser och riksintressen för naturturism. Attraktiva miljöer påverkar näringslivet och företagens lokalisering och kan stärka den lokala arbetsmarknadsregionens dragningskraft. Det finns en betalningsvilja för att uppleva naturvärden, vilket ger indirekta intäkter till skogsbruket (Lindgren et al 2000). Skogens ekonomiska värde för utomhusrekreation i Västerbotten har beräknats uppgå till ungefär hälften av virkesproduktionens värde (Mattson & Li 1993 i Norman 2009).

För att näringslivet fortsättningsvis ska kunna öka krävs en god tillgång på nyckelkompetenser och utbildad arbetskraft, menar arbetsgruppen (Visionsunderlag 2010). Kompetensförsörjningen till näringslivet ska ske genom rekrytering av studenter till högre utbildning, och rekrytering från högre utbildning till arbetsmarknaderna.

Under 90-talet och även de senaste åren har det varit lågkonjunktur i Sverige, med stor arbetslöshet och nedskärningar i välfärdssystem som följd. Pettersson (2002) konstaterar att även unga människor påverkas av dessa nedskärningar och får en negativ inställning till bygdens framtid. Risken finns att ett misstroende växer hos de unga, gentemot kommunens kapacitet att upprätthålla den svenska välfärdsmodellen för framtida hög levnadsstandard. Unga idag upplever att de behöver ta ett allt större personligt ansvar för sin egen välfärd, eftersom de har vuxit upp med ökade tillgängliga val och en större frihet att kunna välja än tidigare generationer.

Enligt Jordbruksdepartementets nationella strategi för landsbygdsutveckling (2006) kan näringslivet, livsmiljön, serviceutbudet och landsbygdsutvecklingen stimuleras på flera sätt (se 8.2.5. sid 57 Fysisk planering). Dessa konstruktiva rekommendationer/mål kan betraktas och åtgärdas ur ett nyttoperspektiv. Det handlar om att bidra till sysselsättning som ger inkomster och ett hållbart utnyttjande av landsbygdsresurser. Lokalt entreprenörskap, företagande, miljöanpassade produktionsmetoder och utvecklingsarbete skall stimuleras. Information, rådgivning och samverkan är viktigt.

Liksom litteraturen har visat (Gunnarsdotter 2005; Nordström & Mårtensson 2001; Pettersson 2002) beskriver också Visionsunderlaget hur allt fler människor i dagens samhälle har fått möjlighet att välja var de vill bo och arbeta i egna företag eller i anställning med möjlighet till distansarbeten. IT-infrastrukturen anses ha stor betydelse för ett företags utveckling och framtid och för att regionerna som helhet ska kunna fungera långsiktigt konkurrenskraftigt, vilket också anges i Tabell 1 (s 21). Arbetsgruppen för Visionsunderlaget menar att kommunerna har en självklar uppgift att förmedla och underhålla den nya tekniken i form av bredband, fibernät och radiolänkar, för att skapa förutsättningar och möjligheter.

3.3. Det hedonistiska perspektivet på Vilhelminas kommunplanering

Närheten till naturen, atmosfären på orten och att man känner sig hemma är viktiga värden, enligt inflyttares önskemål. Känslan av rötter och tillhörighet till uppväxtplatsen tar sig uttryck i både landskapet och de sociala relationerna till familj, släkt och vänner. Här har vi också känslan av frihet och gemenskap, som viktiga parametrar (Pettersson 2002). Att motiven bakom att flytta till landsbygden ofta är boende- och livsstilsrelaterade motiv är i högsta grad överensstämmande med det hedonistiska perspektivet. Den föreställning om det goda livet på landet, som både Nordström och Mårtensson (2001) och Stenbacka (2001) visar på, stämmer väl överens med den hedonistiska synen på landsbygden.

För att använda de skogliga resurserna genom att sätta estetiska och sociala värden i första rummet, krävs ett stort engagemang från stat, kommun och intressenter, för att den här markanvändningstypen ska prioriteras. Dess ekonomiska fördelar bör tydliggöras och framhållas av Vilhelmina kommun, för att de ska stå sig i konkurrensen mot virkesproduktionen, bioenergin, rennäringen etc. Efterfrågan från allmänheten måste vara både stark och uttalad.

Mindre kommuner har i allmänhet bättre förutsättningar än de större att skapa engagemang, delaktighet och samverkan, eftersom de offentliga myndigheterna inte är lika närvarande som i städerna (Naturvårdsverket 2007 b). Landsbygdernas sociala och ekonomiska utveckling bygger på ett samspel mellan privata, offentliga och ideella insatser. Enskilda människor, byalag, intresseföreningar, folkrörelser och organisationers engagemang är viktiga för framtidstron i bygden och en viktig tillgång för ökad kunskap, delaktighet och förankring. Att involvera invånarna i högre utsträckning, innebär samtidigt att planeringsarbetet kanske tar mer tid än vad kommunen är vad vid, men anses positivt ur både ett hedonistiskt- och nyttoperspektiv (Frouws 1996; Skr 2008/09:167; Westholm i Månsson 1996).

Amcoff (2000) beskriver en bild som kan liknas vid det hedonistiska perspektivet på landsbygdsboende, då han jämför svenska och brittiska studier om klasstillhörighet och den framväxande synen på den rurala idyllen. Brittiska forskare ser tendenser till att landsbygden förändras och domineras i enlighet med den urbana medelklassens föreställningar om hur livet på landet borde vara. Det är bilder av idylliska reservat utan vare sig störande verksamhet eller avvikande lokalbefolkning. I byarna etableras exklusiva föreningar och sällskap av de slag som inte har funnits där förut. Bilden av den harmoniska och lantliga livsstilen förstärks av föreställningen om en äkta gemenskap, stabilitet och tidlöshet. Människor är mindre stressade och har mer tid för varandra på landsbygden än i den kaotiska staden. I orostider förstärks idyllens betydelse. Möjligtvis

är klasstillhörigheten en mer central situation i Storbritannien. I Sverige har vi dessutom en mycket större tillgång på landsbygdsområden än i Storbritannien och sommarstugeägandet är vanligt (Amcoff 2000).

För att undvika risken att kommunens tomter till största delen köps upp som fritidsboende istället för åretruntboende i Vilhelmina kommun, bör en tydligare satsning göras på barnfamiljer, eller unga vuxna, som målgrupp (Rosell Andersson 2009).

De motiv som har nämnts i inflyttares flyttbeslut liknar de som Amcoff (2000) och Frouws (1996) beskriver, där livsmål, värderingar och drömmar om självständighet bidrar till att likna flytthandlingen vid en identitetsmarkör (Stenbacka 2001). Motiven nämns också i Tabell 1 (s 21).

3.4. Hållbar utveckling som perspektiv på Vilhelmina kommunplanering

Hållbar utveckling ligger i tiden. Människors alltmer ohållbara och stressade livsstil och jordens sinande resurser är angelägna frågor i dagens politik från global- till individnivå.

Visionsunderlaget (2010) nämner redan i inledande beskrivningar av samhällsutvecklingen klimatfrågan och Sveriges och omvärldens ökade fokus på miljö, resursfrågor och hållbar utveckling.

Begreppet hållbar utveckling rymmer både de ekologiska och de sociala värdena, alltså hållbarhet för både människor och natur. Men begreppet har också betydelse för samhället, där även den tredje dimensionen ekonomi blir framträdande. Hållbar utveckling är därför synnerligen relevant för kommunplanering. I kommunens planering måste mänskliga, samhälleliga och naturliga värden och behov värnas och tillgodoses.

Flera av de kvaliteter som är specifika för landsbygden blir alltmer efterfrågade. Närhet till naturen, goda uppväxtmiljöer för barn, lokal produktion och biobaserade energisystem är några exempel från Glesbygdsverkets rapport (1997). Att bygga ekologiskt hållbara system görs lättast i det lilla lokala samhället, där människorna ser konsekvenserna av sin livsstil, menar Westholm (i Månsson 1996). En blandning av personligt ansvarstagande för försörjningen och kollektiv organisation behövs för att lösa gemensamma problem (Glesbygdsverket 1997).

De svenska regelverken genomsyras av hållbar utveckling. Redan i MB 1 kap 1 § nämns hållbar utveckling. Bestämmelserna om planläggning och byggande syftar till att ”*främja en hållbar samhällsutveckling, med goda och jämlika sociala förhållanden och en långsiktigt hållbar livsmiljö, både nu och för kommande generationer*” (SFS 1987:10). Även bestämmelserna i PBL och SVL syftar till en hållbar utveckling på lång sikt, som vi har sett tidigare. De nationella miljökvalitetsmålen, Agenda 21, Leader och Landsbygdsprogrammet strävar i högsta grad för en hållbar utveckling. Här är Vilhelmina kommun delaktig genom Leader Lappland och som Modellskog för ett uthålligt skogsbruk.

Inriktningar och förutsättningar i det lokala miljöarbetet styrs till stor del av förhållanden som är specifika för varje kommun. En storstad har en annan problembild än t.ex. en norrländsk inlandskommun. Befolkningsstorlek, urbaniseringsgrad och andra socioekonomiska faktorer påverkar dynamiken i miljöarbetets utveckling. För lokala aktörer blir hållbarhetsarbetet i hög grad en fråga om att skapa långsiktig livskraft för bygden (Naturvårdsverket 2007 b).

Landsbygden kan i framtiden komma att bygga på mer kompletta och självförsörjande orter och samhällen. Småorterna måste börja satsa mer på lokal försörjning och kompletta produktionskedjor i lokalsamhället, från kor via mejerier till mjölkkonsument, tror Per G Berg (intervju i Rosell Andersson 2009). Det kommer att bli viktigt för orterna att vara på sin särart och utvecklas i samklang med den och utveckla förädlingen och specialiseringen av sådant som finns i trakten. Till exempel kan man satsa på ekologiska och närproducerade varor, något som det finns en efterfrågan på inne i de större städerna, vilket står i linje med både nyttoperspektivet och hållbar utveckling.

3.4.1. Skogsskötsel

Alla de tre dimensionerna för hållbar utveckling, de ekonomiska, ekologiska och sociala värdena, kan tillgodoses när det gäller skogsskötsel. Det tas hänsyn till miljön genom bevarandet av mark, vatten och biologisk mångfald. Den ekonomiska välfärden förbättras genom att skogen kan öka naturliga, ekonomiska, fysiska, mänskliga och sociala kapital. Förutom virkesproduktion finns kapital i sk non-timber-forest-products. Skogen kan också verka för klimatförbättring och skydda mot naturkatastrofer (Sands 2005). Skogen påverkar och kan reglera det lokala och globala klimatet, minska jorderosion och minska de förorenade utsläppen till atmosfären (Gong 2002 i Norman 2009).

Då de sociala värdena inte är jämställda med miljö- och produktionsmålen i Skogsvårdslagen finns en risk att de inte prioriteras i skogsbruket. För att uppgradera de sociala värdenas betydelse i lagen skulle nya och hårdare hänsyn krävas av det ekonomiska skogsbruket. I rapporten SUS 2001 menade därför flera intressenter att det vore rimligt att i första hand ta hänsyn till de sociala värdena där rekreationsaktiviteter förekommer som mest - i de offentligt ägda skogarna och i tätortsnära områden (SOU 2006:81). Eftersom drygt hälften av den tätortsnära skogsmarksarealen är kommunägd har kommuner och landsting ett stort ansvar för att ta hänsyn till friluftslivets behov i sin skogsbruksplanering (SOU 2006:81).

3.5. Folkhälsa och friluftsliv

Naturen har stor betydelse för folkhälsan, välbefinnandet, livskvalitet (Frisam 2001; Skr 2008/09:167; SOU 2006:81; Svanqvist i Andersson et al 2002). Friluftslivet kan fungera som ett kostnadseffektivt och förebyggande hälsoarbete. Vid planering av mark- och vattenområdets användning bör det finnas utrymme att ta hänsyn till dessa intressen (Frisam 2001; SOU 2006:81). Den fysiska planeringen bör underlätta och ta ansvar för friluftslivet genom att verka för att allemansrätten inte försvagas eller missbrukas och att tillgången till bostadsnära natur- och kulturlandskap bibehålls (Frisam 2001). Miljö- och naturvårdspolitik måste noggrant avväga olika mänskliga intressen mot varandra; främst i kommunernas planer när det gäller arealutnyttjande (Uddenberg i Frisam 2001). De tätortsnära skogarna är av stor strategisk betydelse för medborgarnas rekreation och hälsa (SOU 2006:81). Kommunernas egna skogar är en särskilt värdefull tillgång i det avseendet.

3.5.1. Skogens sociala värden runt Vilhelmina tätort och i kommunen

Statistik från *Kommunfaktablad 2007- energi och miljö* (SCB 2007) bekräftar att Vilhelmina kommun är rik på skyddsvärd natur och skogsmiljöer. Dessa marker används för skogsproduktion, åker- och betesodling, och som reservat i bevarandesyften. Skogen ger bl a arbetstillfällen och turismutkomst för kommunen, samt stora rekreationsmöjligheter för invånarna. Kommunen är väl medveten om sina resurser och deras potentiella användning, framgår i planen och visionsunderlaget. Skogsstyrelsens

identifierade upplevelsevärden (Rydberg 2004, Skogsstyrelsen 2010 c) kan, tillsammans med information om skogens tillgänglighet och hur den nyttjas, bli ett underlag för en medveten och långsiktig planering av skogar med höga sociala värden.

Det finns många sätt på vilka kommunen kan förbättra skönhets- och rekreationsvärden runt tätorter och boendeområden (skötselråd sid 55), vilket välkomnas ur samtliga teoretiska perspektiv. För att följa årstidernas skiftningar kan t ex lövträd, som skiftar färg, planteras i skogsbryn och vid vattendrag. Skogsmiljöernas användning kan ges ytterligare större vikt i planeringsarbetet. Kommunens översiktsplan ger en bra bild över befintliga och utvecklingsbara rekreationsområden. Tillsammans med Skogsstyrelsens identifierade områden och framtagna mall för upplevelsevärden kan arbetet med skogens sociala värden fördjupas (Rydberg 2004).

I arbetet med att främja Skogens sociala värden kan alla de tre perspektiven förenas, trots de olika syftena. Genom både ett hedonistiskt och ett nyttoperspektiv kan attraktiva boendemiljöer och ett utvecklat rekreationsutbud fungera som en morot för inflyttning. Genom att öka befolkningsantalet, kan det önskade produktions- och konsumtionsunderlaget förbättras. Fler människor finns tillgängliga som arbetskraft, och fler människor lever och konsumerar i kommunen. Som Lindgren et al (2000) konstaterar finns det en belagd betalningsvilja för att uppleva naturvärden. Att konsumera landskapet som turistmål och fritidsliv ger nya typer av intäkter till skogsbruket. Ur det hedonistiska perspektivet är tillgången på attraktiva boendemiljöer och en levande landsbygd i högsta grad väsentligt. Skogens sociala värden kan också få en större roll i skogsbruket, utifrån perspektivet om hållbar utveckling.

Tabell 1. *Sammanställning över för den kommunala planeringens väsentliga regler, begrepp och företeelser, i aktuell lagstiftning, litteratur och planeringsdokument relaterar till de olika perspektiven.*

	Regelverk	Litteratur	Planeringsdokument
Nytto- perspektivet	PBL, MB, SVL Miljökvalitetsmålen Leader - lokala initiativ, företagande, ekonomi	Skogens sociala värden - arbetstillfällen, turism	Bebyggelseutveckling Sysselsättning IT-utveckling
Hedonistiska perspektivet	PBL, MB, SVL Miljökvalitetsmålen Agenda 21 - livskvalitet & hälsa Habitatagendan - boende & bebyggelse	Det goda livet Livsmål & drömmar Identitetsmarkör Anknytning, rötter & trygghet Frihetskänsla Naturnära Lugn & ro, återhämtning Uppväxtmiljö barn Mångsidig försörjning, flexibla arbetstider Livskvalitet & hälsa Rekreation & Friluftsliv Skötsel för estetiska värden, attraktiv boende- och rekreationsmiljö Upplevelsevärden	Service Barnomsorg, skola Kommunikationer Mötesplatser Identifierade rekreationsområden
Perspektivet om Hållbar utveckling	PBL, MB, SVL Miljökvalitetsmålen Leader & Landsbygdsprogr. Vhma Model Forest	Barnomsorg, skola Service Kommunikationer Mötesplatser, gemenskap, sammanhang Engagemang, initiativ, självorganisering Livskvalitet & folkhälsa Friluftsliv Skogens sociala värden Mångbruksskötsel Skötsel för hållbart skogsbruk och biologisk mångfald Riksintressen	Demografi Utbildning Sysselsättning Kommunikationer

4. Diskussion

4.1. De teoretiska perspektiven

Kommunal och kommersiell service är enligt Visionsunderlaget (2010) en förutsättning för att hålla kommuner attraktiva och levande. Att ha nära till omsorg, utbildning och handel betyder mycket för invånarna. I framtiden kommer allt fler invånare att gå i pension. Behovet av vård och omsorg kommer att öka. Men befolkningsutvecklingen och ekonomin sätter begränsningarna för vilken typ av service som kan erbjudas inom kommunen. Här skulle nyttoperspektivet kunna implementeras genom att kanske låta privata alternativ för vård och hälsofrämjande verksamhet etableras, som kan drivas i både vinst- och turismsyfte. Företag skulle kunna dra nytta av de hälsofrämjande naturmiljöerna och marknadsföra denna, samtidigt som kommunen får en stärkt servicesektor, som i sin tur kan öka attraktionskraften för potentiella (äldre) inflyttare.

För att exemplifiera nyttoperspektivet, skulle en nytänkande satsning från kommunens sida kunna vara att inte bara erbjuda tomter för bostadshus, utan även lite större tomter där man förutom bostad också kan upprätta en ekonomibyggnad, för det egna företaget eller etablering av näringslivsverksamhet, som t ex hantverk. Detta stimulerar preferensen om ökad flexibilitet mellan arbetsliv och fritid. Är det fint väder kan man spanna på sig skidorna och njuta av den naturnära boendemiljön, och själv styra över sina arbetstider.

Jag råder inte kommunen till att enbart använda sig av ett nyttoperspektiv, eftersom risken finns att kommunens planering i stor utsträckningen då styrs av investerares pengar och intressen. De behov som inte täcks där, riskerar att hamna utanför prioriteringslistan. Nyttoperspektivet gynnar de som kan betala för sig och sina idéer om markanvändning, där deras egna intressen premieras. Det finns också en ökad risk för klasskillnader och en segregation av befolkningen.

I det hedonistiska perspektivet står faktorer som bidrar till livskvalitet, såsom skönhet och attraktionskraft i fokus (Frouws 1998). Här kommer i hög grad människors boendepreferenser in, och då i synnerhet de människor som skulle vilja bo på landsbygden. När jag har undersökt unga vuxnas boendepreferenser, har jag gjort det med detta perspektiv i åtanke.

Det hedonistiska perspektivet kan vara användbart för att få en förståelse för hur potentiella inflyttare resonerar, men fungerar inte som fristående och enda direktiv, eftersom kommunen i sin planering har många faktorer och intressenter att ta hänsyn till. Parametern som rör självorganisering och inflytande passar väl in med tankarna på konsensus, nätverkande och självreglering i beslutsprocessen, som (Frouws 1998) nämner. Jag tänker på ökat inflytande och självorganisering av kommuninvånare, nätverkande och större uppmärksamhet kring vad invånare tycker och önskar. Detta perspektiv kan också lyfta frågorna för de sociala värdena i naturmiljöerna och i arbetet med hållbar utveckling.

Den individuella förmågan till moraliskt engagemang och deltagande och att ta självständigt ansvar krävs av alla intressenter. Jag tror att den resurs som allmänheten och invånarna utgör; genom sitt engagemang och sin kreativitet, handlingskraft och förmåga till ansvarstagande; i högre grad kan få större utrymme i kommunens planering och verksamheter. Att visa invånarna förtroende och låta dem få utvecklas, ha inflytande och påverka, kan bidra till ett gott samarbete som stärker samtliga parter i arbetet mot gemensamma mål.

I det hedonistiska perspektivet får i hög grad allmänheten verka, utveckla idéer och ställa krav på det gemensamma utrymmet, som skulle kunna utgöras av rekreationsområden, naturområden och platser av kulturellt värde. De rekreations- och naturområden som finns i kommunen värderas högt i planeringsdokumenten och framhålls på hemsidan, men främst i syfte att locka turister. De skulle kunna användas som argument för en ökad inflyttning också, sett till det hedonistiska perspektivets syn på landsbygdens miljöer som en estetisk, helande och vilsam miljö att bo och vistas i.

Det är fler människor i alla åldergrupper som har sjuk- eller aktivitetsersättning i kommunen jämfört med i landet (SCB 2008). En intressant fråga är huruvida en mer positivt upplevd boendemiljö skulle kunna argumenten kring att det är en viktig satsning, en fråga som också ryms inom hållbar utveckling för landsbygden. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv ligger det i kommunens högsta intresse att hålla sjuktalet nere. Om boendemiljö kan bidra till att hålla människor friska och ge samtliga invånare en högre livskvalitet och ökat välbefinnande, stärker det argumenten för en kommunal satsning på attraktiva boendemiljöer (Skr 2008/09:167; Svanqvist i Andersson et al 2002).

4.2. Analys för kommunens planering

4.2.1. Barnfamiljers resonemang

Det föds många barn i förhållande till hur många vuxna som bor i kommunen (Kommunfaktablad 2007, SCB 2008). Av de personer som bor kvar i Vilhelmina kommun i 30-årsåldern har familjerna generellt många barn per hushåll. Detta skulle kunna belysa vikten av att locka tillbaka vuxna att bosätta sig i kommunen före pensionsåldern, eftersom det kan tolkas gynna kommunens invånarantal. Bor man kvar tenderar man att vilja ha en stor familj. Men det kan också vara så att den gruppen som hittills har stannat kvar i kommunen skiljer sig från de som flyttat i andra aspekter än bara val av boendeort. Det kan vara så att man har fått barn tidigt i livet och därför blivit kvar i kommunen, eller att man stannat av skäl som traditionsbundenhet eller lokal försörjning (t ex lantbruk). De båda grupperna, de som stannar och de som flyttar i 20-30 års ålder, kan ha olika ideal vad gäller tradition, karriär, mål med livet och önskan om familjebildning. Det är därför inte en säker slutsats att unga vuxna som flyttar tillbaka till kommunen efter avslutad utbildning på annan ort, kommer att skaffa flera barn eller bilda familj överhuvudtaget.

Småbarnsföräldrar värderar landsbygden och den naturnära livsmiljön som en positiv kraft i barnens utveckling. Men brist på lekkamrater, lek- och samlingsplatser för barn utomhus, liksom stora närliggande vägar och att föräldrarna får skjutsa barnen mycket nämns som nackdelar. (Amcoff 2000; Nordström & Mårtensson 2001; Pettersson 2002; Stenbacka 2001). Eftersom kvaliteterna i uppväxtmiljön är betydelsefullt för hur barnen som vuxna kommer att värdera fysisk miljö kan barnfamiljerna ha stor betydelse för om landsbygden kommer att uppfattas som en värdefull boendemiljö i framtiden (Nordström & Mårtensson 2001, Svanqvist i Andersson et al 2002). Detta kan Vilhelmina kommun ta fasta på i sin planering. Att underlätta för och attrahera barnfamiljer sprider ringar på vattnet. En god tillgång på andra barnfamiljer lockar ytterligare fler att flytta dit. Att tillhandahålla en lugn uppväxtmiljö förenat med ett rikare socialt liv för barnen bör vara ett mål för kommunen. Det är viktigt att bevara förskolor och skolor i byn och mötesplatser för barn, trots omfattande besparingskrav, som Gunnarsdotter (2005) påpekar.

4.2.2. Bebyggelseutveckling

Med Visionsunderlagets utsikt om fortsatt befolkningsminskning, kan huspriserna förväntas vara fortsatt låga i kommunen. I storstäder som t ex Umeå betalar man höga priser för läget och tomten, medan tomterna i Vilhelmina är i det närmaste gratis, och det i stället är själva byggnationen som kräver den största investeringen. Billigare huspriser och tomter attraherar barnfamiljer som i och med flytten till landsbygden kan hålla en hög levnadsstandard, jämfört med vad liknande skulle kosta i staden (Pettersson 2002). Om kommunen börjar satsa på att underlätta för just de unga vuxna att köpa hus i kommunen, kan man föreställa sig att de familjerna också kommer att stadga sig på ett djupare sätt, än om man erbjuder dem en billig lägenhet. Ur den hushållsekonomiska aspekten är unga vuxna inte en köpstark grupp, men om de lyckas hitta ett bra boende till en rimlig kostnad, har de potential att gynna kommunen under många år, genom att under förhoppningsvis många kommande år i egenskap av skattebetalare, arbetskraft, föräldrar, föreningsmänningar och engagerade kommuninvånare.

En viktig del i kommunernas attraktionskraft är tillgången på lockande bostäder. Vilhelmina kommun kan erbjuda sjönära läge ”med fantastiska miljöer runt knuten mitt i centralorterna” (se bilaga 7.3. Visionsunderlaget sid 16). För att locka människor att stanna kvar vill man balansera tillgången på billiga och anpassade städer för pensionärer och ungdomar i centralorterna. Det finns ett överskott på tomma bostäder som behöver utvecklas eller avvecklas. Eftersom nuvarande efterfrågan är låg kommer bostadsbyggandet att under de närmaste åren också vara lågt. Men arbetsgruppen menar att kommunen bör ha en hög beredskap utifall behovet stiger av nyproduktion. Möjligheten att bygga i attraktiva lägen är minst lika viktig för att stärka ortens popularitet.

Under det senaste decenniet har bebyggelseutvecklingen framförallt handlat om omvandling av permanentbostäder till fritidshus. Eftersom anknytningen och känslan av trygghet benämns som viktig i litteraturen (Jetzkowitz et al 2007; Stenbacka 200; Svanqvist i Andersson et al 2002) kan kommunen marknadsföra sina boendemiljöer och den lokala gemenskapen i högre utsträckning, och även fortsättningsvis godkänna att fritidshus byggs om till permanentbostäder. För att skapa en hållbar landsbygd bör nya byggnader lokaliseras intill befintlig bebyggelse, i närheten av järnvägen eller de större trafiklederna (Rosell Andersson 2009).

4.2.3. Kommunikationer

Det finns en stor potential för tätorter på landsbygden att leva på naturens villkor. Lokal matproduktion, slutna näringskretslopp och ett biobaserat energisystem, som inte är möjliga i staden, talar till landsbygdens fördel. Men det största problemet är trafikpolitiken och bilberoendet. Hur vettigt är det att människor bor utspritt med stora transportavstånd, som inte kan tillgodoses av kollektivtrafik? Kan den moderna tidspressade människan övertalas att ägna än mer tid åt daglig restid och pendling? frågar Westholm (i Månsson 1996).

Den dagliga rörligheten är beroende av den lokala infrastrukturen. Majoriteten av landsbygdens invånare arbetspendlar dagligen med bil. Som Gunnarsdotter (2005) påpekar är väghållning och bensinpriser nära kopplade till försörjningen för landsbygdsborna.

Bättre kollektiva kommunikationer är ett mycket vanligt önskemål för alla åldersgrupper, men särskilt för ungdomar och äldre. Transporter är ett nödvändigt ont, men inte ett hållbart system i längden, så som kommunikationsförhållandena och infrastrukturen ser ut idag. En stor framtidsfråga blir att skapa miljövänliga alternativ och lösningar på hur vardagens transporter kan ordnas utan bil. Samtidigt kan andelen arbetsresor minskas i och med att allt fler har möjlighet att arbeta på distans. Det behövs goda tekniska lösningar för att kunna arbeta hemifrån och energilösningar för att ersätta bilberoendet. Detta inser arbetsgruppen för Visionsunderlaget 2010, och pekar på satsningar som gjorts för data- och telekommunikation, samt de tillgängliga och utvecklingsbara resurserna för kommunikation och infrastruktur (se bilaga 7.3).

Enligt arbetsgruppen (Visionsunderlag 2010) är tillgängligheten en nyckelfråga. Att snabbt kunna transportera sig till dessa är av "särskilt stor betydelse för att kunna utveckla näringslivet och turismen och för att kunna behålla befolkningsunderlaget och locka inflyttare" (Visionsunderlaget sid 6). Att de stora avstånden inom kommunerna försvårar upprätthållandet av god samhällsservice, är en svårighet i planeringsarbetet. Person- och godstransporter får allt större betydelse för att befintlig verksamhet och möjligheten att etablera sig i regionen. Förbättrade kommunikationer möjliggör ett bostadsval som grundar sig på andra värden än närheten till arbetsplatsen.

Kanske skulle ett kombinationssystem vara ett möjligt alternativ, där delar av resan till t ex arbetet och dagis kan utföras kollektivt (Berg i Rosell Andersson 2009).

4.3. Slutsats

Sammantaget är Visionsunderlaget (2010) väl underbyggt när det gäller kommunens förutsättningar, möjligheter och begränsningar och hållbar utveckling. Kommunen kan i större utsträckning arbeta med för att ge invånare större möjlighet till självorganisering, engagemang och företagsamhet. Kommunen skulle också kunna pröva och arbeta vidare med idéerna från denna uppsats om att uppmärksamma och ta hänsyn till potentiella inflyttares boendepreferenser, och mer uttrycksfullt ange de unga vuxna som en viktig målgrupp att lägga resurser på och underlätta boende på landsbygden för, genom satsningar på billigt och attraktivt boende, en diversifierad arbetsmarknad, utbildning, infrastruktur och kommunikationer och service. Det finns flera tillämpbara skogsskötselåtgärder som kan stimulera och öka de estetiska och sociala värdena i naturmiljöerna runt om i kommunen.

Om det, som i Vilhelminas fall, råder hög arbetslöshet, så är det i första hand tillgång till arbete som leder till att människor kan stanna kvar eller bosätta sig i kommunen. Utbudet av attraktiva boendemiljöer blir därmed sekundärt. Att öka möjligheterna till distansutbildning skulle vara ett gott alternativ att knyta unga vuxna till orten. Men *möjlighet* att bo kvar är inte detsamma som *vilja*. Det gäller därför att i) skapa möjlighet att bo kvar om man vill studera eller arbeta och ii) skapa vilja att bo kvar, genom förslagsvis attraktiva boendemiljöer, god infrastruktur och service, och attraktiv arbetsmarknad. För att motverka att de unga flyr kommunen kan parametrarna användas som indikatorer på vad som konkret skulle få unga människor att bosätta sig på landet långsiktigt, tabell 1 sid 21. Det är viktigt att unga får pröva sina vingar och se världen, skaffa nyttiga erfarenheter och utbildning. Målet måste bli att sedan rikta arbetet på att locka dem tillbaka med det som starkt kännetecknar deras hembygd och lyfta fram möjligheterna, närheten till naturen och rekreationsområden, tryggheten och gemenskapen.

Som inflyttare tittar man på en rad olika för- och nackdelar med en boendeort och bygd. Kommunen kan inte enbart förlita sig på attraktiva boendemiljöer. Det går inte att komma ifrån vikten av möjlighet till stabil försörjning, ett gott serviceutbud, goda resurser vad gäller vård, skola och omsorg, kommunikationer och infrastruktur. Den sociala gemenskapen och frågor som rör individuella livsmål, identitet och fritidsintressen spelar också roll när det gäller motiv till att bosätta sig på en ort. Det är i första hand unga vuxnas möjlighet, snarare än vilja som avgör i beslutet om att bo på landsbygden.

4.4. Metoddiskussion

Att uppnå en hög korrespondens mellan idé och verklighet, dvs att komma nära en sanning, är en kärna inom vetenskaplig metod (Gustafsson 2010). När jag diskuterar min metod undersöker jag huruvida den gav en bra beskrivning av verkligheten eller inte.

För att min studie av unga vuxnas boendepreferenser skulle ha haft en så hög validitet som möjligt, skulle det bästa ha varit om jag hade intervjuat ett stort antal ungdomar som nu bor i Vilhelmina kommun och ett stort antal som nyligen har flyttat därifrån. Detta för att undersöka vad de anser om kommunen som bostadsort och levnadsplats, om och i så fall varför de vill bo kvar där respektive flytta därifrån eller flytta tillbaka. Men nu har jag inte haft utrymme att göra sådana omfattande djupintervjuer, utan istället studerat ”vanliga” eller nämnda boendepreferenser i den litteratur som jag har läst.

Petterssons studie (2002) var kanske den mest representativa, i och med att han har intervjuat ungdomar, som dessutom bor i mindre orter i Västerbotten (dock närmare Umeå än vad Vilhelmina ligger). Mårtensson & Nordströms studie (2001) rörde tätorter i Västergötland, med nära avstånd till större städer som Lidköping, Jönköping och Borås. Amcoff (2000) och Stenbacka (2001) har studerat tätortsnära landsbygd i Mälardalen och Uppsala-trakten. Gunnarsdotter (2005) har studerat landsbygdsboende i Locknevi, Småland. Samtliga av dessa, förutom Pettersson, rör alltså södra Sverige, vilket har ett helt annat befolkningsmönster och kortare avstånd till och fler större städer, än Norrlands inland. Dock kan landsbygdsproblematiken anses jämförbar i hela Sverige, då liknande svårigheter uppkommer oavsett landsände.

Huruvida min slutsats har hög eller låg validitet beror på hur pass nära verkligheten min bild av problematiken blev, utefter den litteratur jag baserade slutsatsen på. Eftersom jag inte har undersökt exakt vad just Vilhelminas ungdomar anser om boendemiljöer och att leva i Vilhelmina, har min slutsats låg validitet. Samtidigt kan de parametrar eller indikatorer som kunde jag ta fram ur litteraturen vara mer generella än att gälla enbart Vilhelmina kommun. De kan vara tillförlitliga för landsbygden i stort. Detta kan jag dock inte uttala mig om med säkerhet, eftersom jag inte har gjort en systematisk litteratursökning.

Jag kan peka på ett antal systematiska fel i min metod.

➤ Selektionsbias i litteratursökningen

Jag hade två litteraturkällor som utgångspunkt i min vidare sökning. Jag sökte på olika referenser som dessa hade använt, och av de jag då fann tittade jag också i respektive referenslista. Detta kan ha medfört ett bias i urvalet av källor. De referenser som fanns hos Thellbro (2006) och Elands och Wiersum (2001) kan ha täckt endast delar av det område som kunde ha varit intressant för min frågeställning. Närliggande områden som bygger på andra forskningsfält än just det

skogsvetenskapliga, t ex kulturgeografi eller etnologi, kunde ha tillfört ytterligare aspekter, och fört slutsatsen närmare verkligheten.

Vidare kan jag diskutera valet av sökord. Förutom att studera referenslistor, fick jag också uppslag till sökord som kunde passa in på mitt ämne från de referenser jag hittade. Jag provade flera olika sökord, och fick flera lämpliga och användbara träffar. Detta nöjde jag mig med, men min litteratursökning kan inte kallas för systematisk, eftersom jag inte har letat så täckande och ingående som absolut möjligt. Detta hade heller inte varit rimligt, med tanke på att detta är en kandidatuppsats på bachelor-nivå.

Detta leder vidare till validiteten i de parametrar som jag fastställde. Om jag nu har haft en systematiskt felkälla i litteratursökningen, kommer det medföra att parametrarna inte är heltäckande för området. Det kan med andra ord finnas fler lämpliga parametrar än de jag hittat just nu, genom relevanta grupper av indikatorer som de författare och forskare jag har läst inte har tittat på. För att kunna åtgärda ett sådant fel, måste jag dock känna till om det är ett fel, vilket jag inte gör.

➤ Informationsbias. Mäter jag det jag avser att mäta?

Är mina parametrar specifika för Vilhelmina kommun eller kan de appliceras generellt på andra landsbygdskommuner? Detta beror av kontextuella faktorer. Jag har t ex inte enbart studerat boendepreferenser hos unga vuxna, utan också människor i olika åldrar och civilstatus. Dessa har inte bott i så pass glesbefolkad landsbygd som Vilhelmina, utan i mer tätortsnära områden, t o m nära storstäder.

➤ Confounding bias – förväxlingsfaktorn

Med hjälp av innehållsanalysen har jag kunnat ta fram ett antal parametrar som indikatorer på vad som är viktigt för kommunplanering, hållbar landsbygdsutveckling och för att öka inflyttningen av unga vuxna till Vilhelmina kommun, genom tre teoretiska perspektiv. I resultatanalysen har jag tittat på hur parametrarna diskuteras eller nämns i Visionsunderlaget, som ligger till grund för Vilhelminas nya översiktsplanering.

Har jag verkligen undersökt varför unga flyttar och kan jag egentligen dra någon slutsats om huruvida skogliga boendemiljöer skulle fungera som ett lockbete för ökad inflyttning till Vilhelmina? Orsaken till att unga flyttar därifrån ligger med stor sannolikhet inte i själva den fysiska och estetiska boendemiljön, utan snarare i faktorer som rör utbildning, livserfarenhet, möjlighet till arbete, eller behovet av att flytta hemifrån och få distans till föräldrarna. Detta tar jag dock upp i min analys, och pekar både genom parametrarna och analysen av de olika perspektiven på det komplexa i demografiska spörsmål.

Jag anser ändå att de parametrar, som jag har tagit fram är användbara och både generella och specifika för landsbygdsutveckling, och Vilhelmina kommun i synnerhet, eftersom jag har försökt att jämföra dem med visionerna bakom Vilhelminas kommande fysiska planering. Jag anser att de har givit en rättvisande bild och att jag har lyckats beröra flera viktiga punkter i frågan om landsbygdsutveckling, skogsresursernas användbarhet samt hållbar utveckling.

Det hade varit en god idé att försöka ta fram en karta med hjälp av GIS, över ägoslag, marktyper och kommunägda skogsmarker, och utifrån dem skapat en karta där jag skulle ha ringat in områden som är

lämpliga att utnyttja i högre grad som boendemiljöer med särskild tjusning. För ett gott resultat hade det krävt besök runt om på de platserna, vilket inte rymdes inom tidsramen för denna uppsats, eller passade med årstiden.

Innehållsanalysen har gett en lämplig struktur och indelning av de olika litteraturkällorna. Det var också en användbar metod för att få en tydlig insikt i vad som är viktigt för kommunen, invånarna och potentiella inflyttare, i synnerhet unga vuxna. Det har varit fruktbart att vidga innehållsanalysen och inte bara titta på hur just de skogliga miljöerna kan användas för en ökad inflyttning, utan också omfatta andra viktiga faktorer som ligger till grund vid flyttbeslut och fysisk planering. Möjlighet till försörjning, goda kommunikationer och tillgänglig service är en förutsättning för att kunna bo, trivas och vilja flytta till en ort. Boendemiljön är viktig vid flyttbeslutet, men kan inte utgöra ett fristående/särskiljas som argument, utan hänger ihop med arbetsrelaterade och livsstilsmotiv.

De teoretiska perspektiven har bidragit till att koppla samman och illustrera hur olika sektorer i samhället hänger samman och kan förstärka varandra, t ex möjligheten till självförsörjning i samklang med livsstil och val av boendemiljö, i ett mer aktivt ställningstagande hos individen. Perspektiven beskriver också möjliga konflikter där markanvändares intressen ställs mot varandra, och där staten och kommunen får olika roller beroende på perspektiven. Att "backa tillbaka" ur verkligheten och studera den utifrån olika perspektiv tror jag kan öppna nya dörrar och väcka nya idéer och synsätt, eller för den delen befästa hur man *inte* vill göra i den kommunala planeringen, vilken utveckling man vill stimulera eller undvika.

I Elands och Wiersums artikel (2001) beskrivs hela 5 olika perspektiv på landsbygdsutveckling och skogliga resurser. Av dessa valde jag två, plus perspektivet om hållbar utveckling. De kändes spännande och nytänkande, och väckte nyfikenhet. Sähär i efterhand är jag nöjd med valet av perspektiv, och anser att de tillsammans och enskilt har kunnat belysa viktiga faktorer och öppnat nya synsätt på just skogens möjlighet att bidra till landsbygdsutveckling.

Det hedonistiska perspektivet beskriver en syn på landsbygden kan komma att bli än mer aktuell eller uttalad när det stora antalet människor som bor i storstäder aktivt väljer att flytta därifrån, likt kontaurbaniseringsteorin. Samtidigt kan mönstren skönjas i t ex Österlen, där en del av den förmögna konstnärseliten i Sverige bosatt sig, eller i den traditionella sommarvistelsen på landet eller i skärgården, som varit vanlig i Sverige. Nyttoperspektivet kan vidga vyerna kring företagande, framtida etablissemang och öka inflytandet för invånare och aktörer som inte är kopplade till staten eller kommunen. Perspektivet på hållbar utveckling ligger i tiden och genomsyrar snart sagt alla verksamheter som finns i samhället. Det är kommunens skyldighet att ha framtida generationer i tankarna.

Det hade givetvis varit intressant att även inbegripa övriga tre perspektiv från Elands och Wiersums artikel (2001) – *the agri-ruralist discourse*, *community sustainability* och *nature conservation*. Men jag har snuddat vid dem alla tre, där deras framtida mål beskrivs som: nya sociala kontrakt mellan jordbrukare och samhället i hållbarhet och kvalitet; skapande av basala socioekonomiska strukturer och levnadsförhållanden; samt skapande av en reglerad balans mellan rurala och naturområden. I Agenda 21, Landsbygdsprogrammet, Vilhelmina Modellskog och all litteratur kring hållbar utveckling, har dessa värden och mål/möjligheter framkommit.

När jag har studerat kommunens planeringsdokument, med unga vuxnas boendepreferenser och intresset av att utnyttja de skogliga miljöerna för detta, har jag svårt att finna sådana resonemang eller indikationer på att kommunen har tagit till sig forskning om boendepreferenser. Man konstaterar att unga och kvinnor är mer benägna att flytta från orten, och beskriver det som ett problem. Först i nästa steg, efter visionsunderlaget, blir det väsentligt att mer konkret ta fram hur man vill motverka detta faktum.

Jag anser att kommunen har mycket att vinna på samarbetet med Dorotea och Åsele kommuner, som har likartade problem och möjligheter. Tillsammans kan de stärka varandra och åstadkomma mer effektfulla satsningar för ökad inflyttning, levande och utvidgat näringsliv och ökat tillvaratagande av de skogliga resurserna. Att planera utifrån en vision med långsiktiga mål är den naturliga vägen att gå tillväga för en hållbar utveckling. Jag tror att kommunerna har mycket att hämta från sina invånares erfarenheter, engagemang och idéer, och att traditionen av självorganisering och företagsamhet bör tas tillvara.

I slutet av arbetsfasen stötte jag på ytterligare en hel del intressant litteratur, som jag gärna hade tagit del av och använt i större utsträckning om tid funnits. *Multiple-use forestry in the Nordic countries* (Marjatta Hyttönen red. 1995), *Med periferin i centrum* (Hans Månsson red. 1996), Johan Normans avhandling *Amenities of Swedish forests* (2009), *Peripheral Communities – Crisis, Continuity and long-term survival* (Emanuelsson, Johansson & Ekman 2008) samt *Periferins landskap* (Ella Johansson red. 2009). Denna litteratur rekommenderar jag därför som läsning till den som är intresserad, och förhoppningsvis får jag användning av dem i framtida studier och arbeten.

5. Tillkännagivanden

Jag vill inledningsvis tacka Gun Lidestav, för god handledning, inspiration, engagemang och stöd.

Ett varmt tack Camilla Thellbro, konsultbolaget ÅF, Vilhelmina, Dorotea och Åsele kommuner som gett mig tillstånd att ta del av underlaget för visionsarbete i översiktsplaneringen *Södra Lappland med sikte mot 2030*. Jan-Ola Borg hade vänligheten att skicka mig Vilhelminas översiktsplan och kartor i bättre upplösning, tack för det!

Jag vill också tacka Sofia Blomquist på Skogsstyrelsen Umeå, för ditt intressanta föredrag på Skogshögskolans studentkår, samt din tid och hjälp för att få titta på Skogsstyrelsens identifierade rekreationsområden i Vilhelmina kommun.

Till sist vill jag tacka mina kära kurskamrater på jägmästarprogrammet, för stöd och sällskap på otaliga fika- och lunchpauser. Tack till min omtänksamma mamma, och tack till Per, för ditt kärleksfulla stöd och engagemang, din uppmuntran och omsorg – och alla goda middagar när jag kommit hem efter en lång dags skrivande. Din föreläsning om vetenskaplig metod, validitet och reliabilitet, var till stor hjälp och inspiration när jag skulle diskutera mitt arbete. Tack!

Julia Carlsson, 2010-04-25

6. Referenser

- Amcoff, J. (2000) *Samtida bosättning på svensk landsbygd* (Geografiska regionstudier nr 41)
Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala Universitet.
- Braunerhielm, L. (2002) *Natur- och kulturplatser – platsens förändring och betydelse från det moderna till den senmoderna samhället* I: Andersson, L. (red), Lundberg, B. Gustafsson, G. (2002) *Arvegods och nyodlingar – Kulturgeografi i Karlstad vid millenieskiftet* Karlstad: University Studies 2002:47
- Blomquist, S. Skogsstyrelsen Umeå, Skog Nord-enheten, föredrag för Skogshögskolans Studentkår 2010-03-17.
- Blomquist, S. Skogsstyrelsen Umeå, Skog Nord-enheten, muntlig kommunikation 2010-04-13.
- Elands, B. & Wiersum, F. (2001) Forestry and rural development in Europe: an exploration of socio-political discourses. *Forest Policy and Economics* 2001(3) s. 5-16
- Exportrådet (2010) [online] hämtad: 2010-05-26 kl 10.35 tillgänglig:
http://www.swedishtrade.se/PageFiles/134234/Exportstatistik_2009.pdf.
- Friluftorganisationer i samverkan FRISAM (2001) *Friluftsliv för framtid - Rapport från ett friluftspolitiskt idéforum* Rapport 2001:01
- Frouws, J. (1998) The Contested Redefinition of the Countryside. An Analysis of Rural Discourses in The Netherlands *Sociologia Ruralis* (38:1)
- Glesbygdverket (1997) *Förnyelsens landskap- bygdepolitik för 2000-talet: förslag till en utvecklingsinriktad landsbygdsolitik* Östersund: Glesbygdverket
- Glesbygdverket (2006) *Boende i gles- och landsbygdskommuner, En studie av kommunala översiktsplaner i gles- och landsbygder*. Glesbygdverket: Arbetsrapport April 2006
- SFS: Gregow, T (2010) *Sveriges rikes lag 2010* . Stockholm: Nordstedts Juridik AB
- Gunnarsdotter, Y. (2005) *Från arbetsgemenskap till fritidsgemenskap. Den svenska landsbygdens omvandling ur Locknevis perspektiv* Doktorsavhandling 2005:3 SLU Uppsala Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap.
- Gustafsson, P E, med. doktor, post doc. Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin, Umeå Universitet. Muntlig föreläsning *Kvantitativ metod – om validitet och reliabilitet* 2010-04-23
- Hörnsten, L. (2000). *Forest Recreation in Sweden - Implications for Society and Forestry*. Uppsala: SLU Service/Repro

- Jetzkowitz, J. Schneider, J. & Brunzel, S. (2007) Suburbanisation, Mobility and the 'Good Life in the Country': A Lifestyle Approach to the Sociology of Urban Sprawl in Germany *Sociologia Ruralis* 47(2), 148-171
- Jordbruksdepartementet (2006) *Nationell strategi för landsbygdsutveckling* [pdf, online] Hämtad 2010-04-07 kl 14.32, tillgänglig: <http://regeringen.se/sb/d/108/a/65430> senast uppdaterad 2006-10-11
- Jordbruksverket (2010) [online] hämtad: 2010-04-07 kl 14.36 tillgänglig: <http://www.sjv.se/amnesomraden/mojligheterpalandsbygden/leadersautvecklardudinhembygd.4.6a459c18120617aa58a80006611.html> Senast uppdaterad: 2009-09-01
- Leader Lappland [online] hämtad: 2010-04-01 kl 10:08 tillgänglig: <http://www.leaderlappland.se>
- Lindgren, U. Pettersson, Ö. Jansson, B. Nilsagård, H. (2000) *Skogsbruket i den lokala ekonomin* Rapport 2000:4 Jönköping: Skogsstyrelsen
- Miljömålsportalen (2010) [online] hämtad: 2010- 04-07 kl 12:04, tillgänglig: <http://www.miljomal.nu/12-Levande-skogar/Definition/> senast uppdaterad 2009-03-30
- Miljömålsportalen (2010) [online] hämtad: 2010- 04-07 kl 12:02, tillgänglig: <http://www.miljomal.nu/15-God-bebyggd-miljo/definition> senast uppdaterad 2009-03-30
- Nordström, M. & Mårtensson, F. (2001) *Att bo på landet är olika – en miljöpsykologisk studie av hur landsbygdsbor ser på boendemiljö och byliv* (Rapport 01:4 Institutionen för landskapsplanering Alnarp) Alnarp: Förvaltningsavdelningens repro vid SLU
- Naturvårdsverket (2007 a) [online], *Sju råd för regional hållbarhet – erfarenheter från hållbarhetsarbetet på regional nivå* (Rapport 5756), Hämtad: 2010-04-01, kl: 09.57, tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5756-5.pdf> senast uppdaterad: 2008-02-19
- Naturvårdsverket (2007 b) [online] *Hållbarhetens lokala horisont. Forskning om kommunernas arbete med miljö och hållbar utveckling* (Rapport 5674), hämtad: 2010-04-01, kl 09:57, tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5674-3.pdf> senast uppdaterad: 2007-03-07
- Norman, J (2009) *Amenities of swedish forests. Attitudes and values among stakeholders* Avhandling Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap SLU Ultuna 2009:76
- Pettersson, Ö. (2002) *Socio-Economic Dynamics in Sparse Regional Structures*. Gerum kulturgeografi 2002:2, Umeå. (Akad. avh.)
- Proposition 2004/05:150 *Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag*. Miljödepartementet [online] Hämtad 2010-03-15 kl 10:04, tillgänglig: <http://regeringen.se/sb/d/108/a/44128> senast uppdaterad 2005-07-25

- Rosell Andersson, S. (2009) *Planering för hållbar landsbygd*. Epsilon [online] <http://epsilon.slu.se>
- Rydberg, D & Aronsson, M (2004) *Vår tätortsnära natur – en bok om förvaltning och skötsel*. Jönköping: Skogsstyrelsens förlag
- Sands, R. (2005) *Forestry in a global context* Wallington: CABI
- SCB (2007) *Vilhelmina kommunfaktablad 2007 – energi&miljö* [online] hämtad: 2010-04-06 kl 09.40 tillgänglig: <http://www.vilhelmina.se>
- SCB (2008) *Vilhelmina kommunfaktablad 2008* [online] hämtad: 2010-04-06 kl 09.05, tillgänglig: http://www.h.scb.se/kommunfakta/k_frame.htm senast uppdaterad 2009-06-01
- Skogsstyrelsen (2010 a) *Skogsstyrelsens arbete med skogens sociala värden* [online] hämtad: 2010-04-06 kl 15.18, tillgänglig: <http://www.skogsstyrelsen.se/episerver4/templates/SNormalPage.aspx?id=44050&epslanguage=SV> senast uppdaterad 2009
- Skogsstyrelsen (2010 b) *Identifieringen av skogar med höga sociala värden* [online] hämtad: 2010-04-10 kl 14.49, tillgänglig: <http://www.skogsstyrelsen.se/episerver4/templates/SNormalPage.aspx?id=41196&epslanguage=SV> senast uppdaterad 2009
- Skogsstyrelsen (2010 c) *Skogens upplevelsevärden* [pdf, online] Hämtad hämtad: 2010-04-10 kl 14.44, tillgänglig: http://www.skogsstyrelsen.se/episerver4/dokument/mn/Y_Syd/Upplevelsevärden.pdf senast uppdaterad 2009
- Skrivelse 2008/09:167 *En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder* Näringsdepartementet, Jordbruksdepartementet [pdf: online] hämtad 2010-03-15 kl 10:01, tillgänglig: <http://regeringen.se/content/1/c6/12/75/95/b64464b1.pdf> senast uppdaterad 2009-08-28
- Statens offentliga utredningar 2003 *En hållbar framtid i sikte* SOU 2003:31 [pdf, online] hämtad:2010-03-08 kl 12:03, tillgänglig: <http://regeringen.se/sb/d/108/a/1743>, senast uppdaterad 2004-02-25
- Statens offentliga utredningar 2006 *Mervärdesskog Del 1 Förslag och ställningstaganden, Slutbetänkande av Skogsutredningen 2004* SOU 2006:81 [pdf online] hämtad: 2010-03-15 kl 09:14, tillgänglig: <http://regeringen.se/sb/d/108/a/70149> senast uppdaterad 2007-06-12
- Stenbacka, S. (2001) *Landsbygdsboende i inflyttarnas perspektiv: intention och handling i lokalsamhället*. (Geografiska regionstudier nr 42) Uppsala:Uppsala Univ. Printers
- Svanqvist, B. (2002) *Livskvalitetens rum – rum för livskvalitet*
I: Andersson, L. (red), Lundberg, B. Gustafsson, G. (2002) *Arvegods och nyodlingar – Kulturgeografi i Karlstad vid millenieskiftet* Karlstad: University Studies 2002:47

Thellbro, C. (2006). *Local natural resource dependency in a Swedish boreal municipality context*.
Licenciatavhandling, Umeå: Institutionen för skoglig resurshushållning och geomatik, SLU

Uddenberg, N (2001) *Om människans möte med naturen*. I: Friluftsliv för framtid -Rapport från ett friluftspolitiskt idéforum Rapport (2001:01)

Vilhelmina Model Forest [online] hämtad: 2010-04-11 kl 15:50, tillgänglig:
<http://www.vilhelmina.se/modelforest/VilhelminaModelForest.htm>

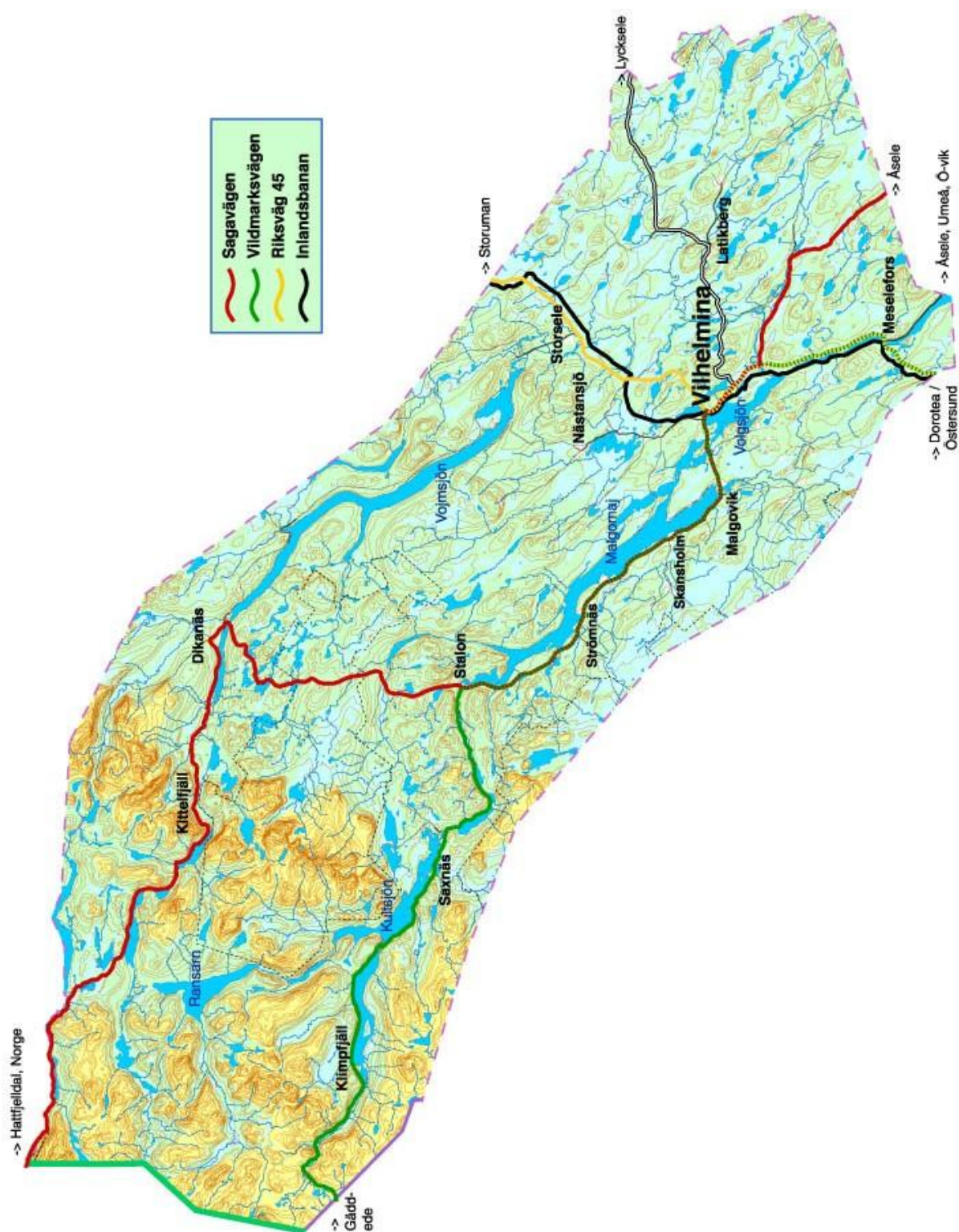
Visionsunderlag (2010) *Södra Lappland med sikte mot 2030 – underlag för visionsarbete i översiktsplaneringen* Vilhelmina, Dorotea och Åsele kommun, samt Konsult ÅF- Infrastruktur.
Tillgänglig genom Camilla Thellbro, projektsamordnare, Vilhelmina kommun 2010-04-09.

Westholm, E. (1996) *Landsbygden – förnyelsens landskap efter industrialismen* I: Månsson, B. (1996)
Med periferin i centrum Östersund: Glesbydsverket

Översiktsplan (2000) samt fördjupade översiktsplaner [online] hämtad 10-04-06 kl 09:05
<http://www.vilhelmina.se>

7. Bilagor

7.1. Karta över Vilhelmina kommun

http://www.saiva.se/img/karta_vilhelmina_kmn_stor.jpg 2010-04-23 kl 08.52

7.2. Analys av Vilhelmina Kommunfakta blad 2008

Vilhelmina kommun är 8 120 km² stort till ytan. Det bor 0,89 invånare per km².

Den första grafen i kommunfaktabladet illustrerar folkmängden i Vilhelmina kommun vid den 31 december 2007, fördelat i ålder och kön, i jämförelse med rikets folkmängd vid samma tidpunkt. Folkmängden i Vilhelmina kommun uppgick till 3702 män och 3518 kvinnor, totalt 7 220 invånare. Om man ser till den procentuella åldersfördelningen skiljer sig kommunens folkmängd från rikets genomsnitt genom att det bor fler ungdomar, unga vuxna och äldre (50-79 år) i Vilhelmina kommun, medan det är ett underskott av invånare i åldrarna 25-50 år jämfört med riksgenomsnittet. Ungefär samma mönster ses för kvinnor och män. Men det är färre kvinnor i åldrarna 20-40 år som bor kvar i kommunen än män.

Utflyttningsmönstret illustreras också i grafen, då folkmängden i åldrarna 20-40 minskar. Vid denna ålder flyttar många från orten för att skaffa sig utbildning eller arbete på annan ort. Noterbart är att detta "underskott" består. Först i pensionsåldern verkar man flytta till Vilhelmina, då folkmängden i åldergrupperna 65-79 år är högre än rikets genomsnitt.

Tabellen över Befolkningsförändring 1997-2007 visar att invånarantalet har minskat med ca 1000 personer. Fler invånare har dött än vad som har fötts under 2007. Tabellen visar också att det är generellt fler kvinnor än män som flyttar ifrån kommunen. Män bor i större utsträckning kvar i kommunen efter gymnasiet. I tabellen över Flyttningar 2007 ser vi att något fler män än kvinnor har flyttat till kommunen. Av dessa är 22 % i åldrarna 18-24 år. Det är alltså fler kvinnor som flyttar ifrån Vilhelmina kommun, och samtidigt fler män som flyttar dit.

Vidare har vi en graf över antal födda barn per kvinna/man. Den summerade fruktsamheten anger det antal barn som kvinnor resp. män skulle få i genomsnitt om det enskilda årets fruktsamhet i varje ålder skulle gälla i framtiden (SCB:s definitioner). Det föds fler barn per kvinna än per man, 2,5 barn respektive 2,0. Antalet barn per person är dessutom högre i kommunen än i riket. Tabellen över Barnomsorg 2007 på sidan 6 visar att antalet inskrivna barn på förskola och fritidshem är lägre än i riket, men högre i familjedaghem och lika stor i förskoleklasser.

Det föds många barn i förhållande till hur många vuxna som bor i kommunen, vilket kan läsas ut i den översta grafen på sid 1. Av de personer som bor kvar / i åldrarna ca 30 år brukar familjerna generellt ha många barn per hushåll.

Bostäder

I tabellen Nybyggda/ombyggda bostäder på sid 2 redovisas färdigställda lägenheter i nybyggda hus samt ombyggda lägenheter i flerbostadshus. Med ombyggnad avses större åtgärder där antingen lägenhetsfördelningen ändrats eller minst rörsystem och utrustning i hygienutrymmen bytts ut i berörda hus (SCB:s definition). Det har inte byggts några nya småhus eller flerfamiljshus i kommunen. Däremot ombyggdes 23 respektive 18 flerbostadshus år 2005 och 2006. Bakomliggande orsaker kan finnas i efterfrågan, utbud av befintliga bostäder, boendeideal och ekonomisk möjlighet för både kommunens bostadsbolag Vibo och enskilda hushåll.

Utbildningsnivå

Vidare har vi på sid 2 en tabell över Befolkningen efter utbildningsnivå 31 december 2007. Den visar hur många kvinnor och män som har förgymnasial, gymnasial eller eftergymnasial utbildning fördelat i procent och i jämförelse inom kommunen, länet och hela riket.

Andelen invånare som har en eftergymnasial utbildning i Vilhelmina kommun är låg jämfört med riket. Det är fler kvinnor än män med högre utbildning i Vilhelmina, vilket också avspeglar riket i stort. I jämförelse med hela riket är det fler invånare i kommunen som endast har gymnasial utbildning.

Förvärvsarbete

Tabellen över Förvärvsarbete 2006 (sid 2) illustrerar andelen kvinnor och män i respektive åldersgrupper som förvärvsarbetar, i kommunen, länet och riket. Här avses den förvärvsarbetande nattbefolkningen, vilket är personer som bor i kommunen och arbetar i eller utanför kommunen.

En viktig iakttagelse är att hela 73 % av kommunens invånare i åldrarna 20-24 år var förvärvsarbetande år 2006. Detta är en större andel än i både länet och riket, 55 respektive 59 %. Detta kan tolkas som att en stor del av de unga vuxna som bor i kommunen har arbete och därmed borde ha råd att skaffa sig en egen bostad. Om kommunen lyckas skapa attraktiva boendemiljöer för denna målgrupp, skulle det kunna bidra till att många kanske väljer att stanna kvar i kommunen för en längre tid.

Det är en övervägande större andel människor som pendlar ut, än som pendlar in till Vilhelmina kommun för att arbeta (tabell Pendling 2006 sid 2). Män pendlar i mycket större utsträckning än kvinnor. Detta visar att det är många som bor i kommunen, men som inte arbetar där.

Arbetssökande

Samtidigt visar tabellen över Arbetssökande mars 2008 sid 3, att det är fler invånare 20-64 år som är arbetssökande i kommunen jämfört med både länet och riket. I gruppen unga vuxna 20-24 år är det en markant skillnad. 14% är arbetssökande i kommunen jämfört med 6 % i hela landet. Detta kan bero på att unga vuxna i denna ålder generellt i riket studerar eller har arbete. I kommunen är det få unga vuxna som studerar. De som bor kvar har antingen arbete eller är arbetslösa.

76 % i åldrarna 20-64 år hade någon form av anställning och 7% var arbetssökande i mars 2008. 10 % av männen och 4 % av kvinnorna saknar arbete i åldern 20-64 år. Sett till unga vuxna 20-24 år är det 20 % av männen och 7 % av kvinnorna, vilket indikerar att kvinnor är mer benägna att lämna kommunen och söka studier eller arbete på annan ort.

Sjuk- och aktivitetsersättning 2007

På sid 2 finns också en tabell över Sjuk- och aktivitetsersättning 2007. Den visar och jämför andelen män och kvinnor i olika åldersgrupper i kommunen och riket som har dessa typer av ersättning. Det är fler människor i alla åldersgrupper som har sjuk- eller aktivitetsersättning i kommunen jämfört med i landet.

Vilhelmina Kommunfaktablad 2007 – energi & miljö

Även statistik över Kommunfakta- energi och miljö är bifogad, i syfte att visa på andelen skyddad natur i kommunen jämfört med riket, samt att illustrera markanvändningen. Proportionellt sett är

andelen skyddad natur lika stor i kommunen som i hela landet, men kommunen har en större andel naturreservat och djurskyddsområden än rikets genomsnitt.

I tabellen över Markanvändning 2005 ser vi fördelningen av olika marktyper över kommunens, länets och rikets yta i procent och km².

Andelen skogsmark och skogsinpediment utgör en stor del, 58% eller 3 117 resp 2 088 km², av kommunens totala landareal. "Övrig areal" står också för en stor del av markanvändningen, 35 % eller 2 863 km², men vad denna areal består av framgår inte av SCB:s definitioner. Av åkermark och betesmark finns endast mindre ytor, 28 resp 21 km².

Andelen tätortsareal är överlägset minst, 3 km² av totalt 8120 km² inklusive vatten. Med tätort avses sammanhängande bebyggelse med normalt högst 200 m mellan husen, och med minst 200 invånare.

Dessa data indikerar att Vilhelmina kommun är rik på skyddsvärd natur och skogsmiljöer. Dessa marker används för skogsproduktion, åker- och betesodling, som reservat i bevarandesyften. Skogen ger bl a arbetstillfällen och turismutkomst för kommunen, samt stora rekreationsmöjligheter för invånarna.

Fördelningen i markareal av jordbruk, skogsbruk, rennäringsområden, riksintressen och rekreationsområden visas på kartorna i bilaga 7.4.

7.3. Analys av Visionsunderlag för Södra Lappland

Södra Lappland med sikte mot 2030 är ett underlag för visionsarbete i översiktsplaneringen. Materialet ska fungera som ett stöd för kommunernas politiker i Doretea, Vilhelmina och Åsele i deras arbete att uppdatera översiktsplanerna och formulera nya mål och visioner för respektive kommun. En översiktsplan brukar ha en planeringshorisont på 10-20 år, men visioner kan även sträcka sig längre in i framtiden. En gemensam vision är viktig del i dialogen med kommunmedborgarna när planerna skall förankras.

Bakom rapporten står kommunernas arbetsgrupp under ledning av Camilla Thellbro, politiska representanter från respektive kommun, samt konsultföretaget ÅF - infrastruktur. Denna plan har tagits fram under hösten 2009 och våren 2010. Arbetet detta år fortsätter med finansieringsfrågor och förutsättningsanalys. I höst inleds arbetet med samrådshandling, samtidigt som det är kommunval. Under våren 2011 kommer det att vara samrådstid och därefter bearbetning utifrån de inkomna synpunkterna. Hösten 2011 sker en utställning för allmänheten över planerna, som förhoppningsvis antas 2012.

Hållbar utveckling

Till att börja med tar rapporten upp de samhällsförändringar som har skett sedan de gällande översiktsplanerna antogs. Här nämns den snabba teknikutvecklingen, förändringarna i samhällsstrukturen vad gäller service och sysselsättning, ny energiteknik och den internationalisering och regionalisering som har skett med beslutsfattandet, där gränsöverskridande samverkan har fått större betydelse. Vidare behandlas klimatfrågan och Sveriges och omvärldens ökade fokus på miljö, resursfrågor och hållbar utveckling.

Rapporten pekar också på globaliseringens effekter. De beslut som idag fattas på EU-nivå har en direkt effekt för både individer och kommuner.

Kommunikationer

För kommunerna i Södra Lappland är tillgängligheten en nyckelfråga. Avstånden till regionens huvudorter är dock för stora för att dagpendling skulle vara möjligt. I en figur på s 6 illustreras restider med bil och buss till omgivande kommuner och regioncentra. Att snabbt kunna transportera sig till dessa är av "särskilt stor betydelse för att kunna utveckla näringslivet och turismen och för att kunna behålla befolkningsunderlaget och locka inflyttare" (Visionsunderlaget sid 6). Regionen har stora råvaru- och energiresurser som ytterligare förstärker vikten av goda transportmöjligheter. Att de stora avstånden inom kommunerna försvårar upprätthållandet av god samhällsservice, sticker man inte under stol med. Person- och godstransporter får allt större betydelse för att befintlig verksamhet och möjligheten att etablera sig i regionen.

Genom Vilhelmina kommun går E 45 från söder till norr, och Sagavägen hela sträckan från öster till väster. Vägstandarden är god på dessa stora vägar, men avsevärt sämre längs vissa delar av vägarna längs fjälldalarna. Två huvudvägar i Vilhelmina kommun har betecknats som riksintressen. De är riksväg 45 mellan Dorotea via Vilhelmina till Storuman samt riksväg 90 mellan Åsele och Vilhelmina. De båda vägarna utgör tillsammans viktiga kommunikationsleder i regionen. En karta över kommunen finns som bilaga 7.1.

Busstrafiken står för en del av arbets- och studiependlingen, samt sjuk- och privatresor. Länstrafiken trafikerar vägarna mellan kommunhuvudorterna och fjälldalarna ca 2-3 turer per dag. Lapplandspilen

(Vilhelmina taxi AB) trafikerar Stockholm-Hemavan via Åsele och Vilhelmina 2 gånger i veckan tur och retur under vintertid. Vilhelmina har 40 min bil 53 min buss till Dorotea, 50 min bil, 1 tim buss till Storuman, 1 tim 20 min bil, 1 tim 50 min buss till Lycksele, 50 min bil 45 min buss till Åsele. Strömsund ligger 1 tim 40 min bil ca 2 tim buss bort, och Östersund drygt 2 tim bil och nära 4 timmar med buss. Till kommunens fjällområden Borgafjäll, Kittelfjäll, Saxnäs och Dikanäs är det knappa 2 timmars restid. Till Umeå tar det ca 3 timmar med bil och nära 4 timmar med buss. Till Örnsköldsvik tar man sig lämpligast med bil, vilket tar 3 timmar.

Flyget till Stockholm tar 1 h 30 min, och är det snabbaste sättet för långväga resenärer att komma till/från kommunen. Norra Sveriges inland är beroende av fungerande flygtrafik för turismnäring och inom industrin, eftersom det finns så få alternativa transportmöjligheter. Tjänsteresandet står för 35-40 % med flyg från Sagadals flygplats. 2006-2008 reste 16000 passagerare per år med flyg. Vilhelmina flygplats bedömer att resandet kommer att öka kraftigt de kommande åren i och med att turistresandet ökar för varje år. Därför behövs flyget. I dagarna har flygplatsen fått regeringens tillstånd att börja köra utrikestrafik (Västerbottenskuriren den 16 april 2010).

Tågförbindelser till Vilhelmina går endast sommartid till Krisinehamn (Norge). Inlandsbanan passerar Vilhelmina, men används främst för godstransport, med Vilhelmina som passerort (ej måldestination). Botniabanan kommer att göra det möjligt att åka tåg från Umeå till Stockholm på 5-6 timmar, och förkortas ytterligare om resenärerna stiger på i Örnsköldsvik.

Pendling

Antalet utpendlare har ökat. Män pendlar mer än kvinnor. Orsakerna till de stora kvinnounderskotten pga utflyttning är de bristfälliga arbetsmarknaderna för kvinnor i industri- och periferikommuner. Särskilt Vilhelmina kommun har låga förvärvsfrekvenser för både män och kvinnor till följd av de långa restiderna. Det är många som pendlar till Umeå, men då i huvudsak människor som veckopendlar eller distansarbetar.

Sysselsättningsgraden 2008 var i Vilhelmina 3-5 % under rikssnittet för män och kvinnor (studentkorrigerat). Från Vilhelmina var det 2006 vanligast att män pendlade till Umeå (över 50 personer), därefter till Lycksele, Storuman (52 resp 44 personer), Dorotea (32 personer), medan ca 10 personer pendlar till Sorsele, Örnsköldsvik och Strömsund. När det gäller kvinnor var pendlingen betydligt lägre. Ca 20 personer pendlar till Umeå och Lycksele, till övriga orter endast 5-10 personer. Inpendlingen till Vilhelmina är däremot större, från Storuman och Umeå, ca 20 personer/kvinnor. Vad gäller män är inpendlingen störst från Storuman och Dorotea, ca 20 personer.

Data- och telekommunikation

I många verksamheter får de geografiska avstånden mindre betydelse. För allt fler människor blir det möjligt att välja var de vill bo och arbeta i egna företag eller i anställning med möjlighet till distansarbeten. I glesbygd kan användningen av IT bli en avgörande faktor för ett företags utveckling och framtid. Alla företag oavsett storlek är beroende av att investeringar görs i telenäten så att den nya tekniken kan användas. Kommunen har en självklar uppgift att med hjälp av den nya tekniken skapa möjligheter och förutsättningar. Utbyggnaden av bredband, fibernät och radiolänkar, samt näten för mobilt bredband har också gått snabbt och når en stor del av kommunernas yta.

IT-infrastrukturen har stor betydelse för att regionerna som helhet ska kunna fungera långsiktigt konkurrenskraftigt. Tillgång till bredband och mobil datakommunikation spelar en viktig roll både för näringsverksamheter och boende. Arbetskraften är en viktig produktionsresurs, för skogs-, gruv- och energibolagen, varför det är viktigt att folk vill och kan bo kvar. Möten över telefon eller videolänk kan ersätta längre resor och/eller minska restiderna. Bredband möjliggör för informationsintensiva företag att verka i norra Sverige.

Naturresurser

Landskapet präglas av höga värden för både friluftsliv, naturvården och rennäringen. Stora delar av landskapet berörs därför av starka skyddsintressen. Här finns stora arealer naturreservat och värdefulla kulturmiljöer, liksom Västerbottens enda nationalpark. Turismen, gruvnäringen, skogsindustrin och energisektorn är starka intressenter, med stor nutida och framtida betydelse för regionens ekonomi. Potentialen är stor för de aktörer som vill satsa på fjäll- och vildmarksturism, med sikte på att bli ett turistmål i världsklass. Kommunerna vill prioritera denna utveckling för att stärka näringslivet och skapa fler arbetstillfällen. Den samiska kulturen kan också få en starkare del i turismen.

Skogen har traditionellt varit en stor inkomstkälla för regionen. Arbetskraftsbehovet minskade kraftigt till följd av skogsbrukets mekanisering, men värdet på skogsråvaran fortsatt är högt. Skogsråvaran utvinns till sågtimmer, massaved och bioenergi. Förädlingen sker dock i huvudsak utanför regionen. Till skogens resurser hör även bär, svamp och jaktbara vilt.

Befolkning

Den nuvarande befolkningstrenden med stora underskott på kvinnor och ungdomar behöver vändas med strategiska åtgärder. En stor del av befolkningen är över 50 år, medan invånare i åldern 20-40 år är utflyttade från kommunen, vilket får till följd att antalet barn är få. Arbetsgruppen framhäver därför vikten av att göra regionen mer attraktiv för ungdomar och unga kvinnor i synnerhet. Detta skulle bidra till långsiktig hållbarhet både demografiskt och näringslivsmässigt. I rapporten försöker man förutspå befolkningsutvecklingen. Både med genomsnittligt flyttnetto respektive flyttnetto noll tros befolkningen minska till 2030.

Bebyggelseutveckling

Under det senaste decenniet har bebyggelseutvecklingen framförallt handlat om omvandling av permanentbostäder till fritidshus.

En viktig del i kommunernas attraktionskraft är tillgången på lockande bostäder. Vilhelmina kommun kan erbjuda sjönära läge ”med fantastiska miljöer runt knuten mitt i centralorterna”.

(Visionsunderlaget sid 16). För att locka människor att stanna kvar vill man balansera tillgången på billiga och anpassade städer för pensionärer och ungdomar i centralorterna. Det finns ett överskott av tomma bostäder som behöver utvecklas eller avvecklas. Eftersom nuvarande efterfrågan är låg kommer bostadsbyggandet att under de närmaste åren också vara lågt. Men arbetsgruppen menar att kommunen bör ha en hög beredskap utifall behovet stiger av nyproduktion. Möjligheten att bygga i attraktiva lägen är minst lika viktig som att detta stärker ortens attraktivitet.

Samhällsservice

Kommunal och kommersiell service är en förutsättning för att hålla kommuner attraktiva och levande. Att ha nära till omsorg, utbildning och handel betyder mycket för invånarna. Men befolkningsutvecklingen och ekonomin sätter begränsningarna för vilken typ av service som kan erbjudas inom kommunen.

I centralorterna finns ett bra grundutbud. Svårigheten är att hålla en god servicenivå i de glesbefolkade delarna. När servicefunktionerna koncentreras till färre och större orter blir infrastrukturfrågor viktiga för tillgängligheten.

Sjukvård finns i Vilhelmina, och Saxnäs, tandläkare endast i Vilhelmina. Polisstationen är också belägen i Vilhelmina. Vad gäller skolor och barnomsorg ligger alla förskolor, låg- och mellanstadieskolor samt högstadieskolor i Dikanäs, Saxnäs och i Vilhelmina. På dessa orter ligger också de kommunala äldreboendena. Kommunen har ett gymnasium, i Vilhelmina, där också den utlokaliserade högskoleutbildningen ligger. Livsmedelsbutiker finns i Vilhelmina, Stalon, Saxnäs, Klimpfjäll, Kittelfjäll och Dikanäs. Samtliga av dessa har också bensinstationer, utom Dikanäs.

I Vilhelmina kommun finns det 9 kommunala förskolor, ett föräldrakoperativ samt en förskola som pingstkyrkan driver. Dikanäs, Latikberget, Malgovik, Saxnäs, Nästansjö samt 4 i Vilhelmina tätort. Vidare finns det två enskilda förskolor i Vilhelmina och Dalasjö. 13 familjedaghem i kommunen. Grundskolor F - år 6 finns på tätorten samt i byarna Latikberg, Malgovik, Nästansjö, Saxnäs och Dikanäs. Skolorna i Vilhelmina, Saxnäs och Dikanäs innehåller dessutom högstadium (år 7-9).

Grundläggande och gymnasial vuxenutbildning, svenska för invandrare (sfi) och särvux organiseras tillsammans med kvalificerad yrkesutbildning samt uppdragsutbildningar och högskoleutbildningar inom Lärcentrums verksamhet (Vilhelminas hemsida 2010-04-06).

Näringsliv och utbildning

Kommunens egna verksamhet dominerar arbetstillfällena. Enligt statistik från 2007 stod kommunens organisation för 47 % av arbetstillfällena, vilket är högt i jämförelse med nationella mått. Utöver dem är Landstinget, SCA, Samhall och Vilhelmina Taxi de största arbetsgivarna, centrerade till tätorten. Kommunens nyföretagsamhet är mycket god, och hade den högsta tillväxten av företagsamhet av alla Sveriges kommuner, enligt Svenskt Näringslivs mätning våren 2009. Tillväxten var tydligast bland kvinnor och yngre. Besöksnäringen i Vilhelmina ger 165 helårsarbeten.

I framtiden kommer en större andel invånare att gå i pension. Behovet av vård och omsorg kommer att öka. Gruvnäringen förväntas öka i Lycksele, vilket kan öka antalet arbetstillfällen och konkurrens om arbetskraft. Turismnäringen står för en viktig del av utvecklingsmöjligheterna och omfattar verksamheter i flera branscher i näringslivet.

För att näringslivet fortsättningsvis ska kunna öka krävs en god tillgång på nyckelkompetenser och utbildad arbetskraft. Eftersom befolkningen åldras behöver färre personer försörja fler. Kompetensförsörjningen till näringslivet ska ske genom rekrytering av studenter till högre utbildning, och rekrytering från högre utbildning till arbetsmarknaderna.

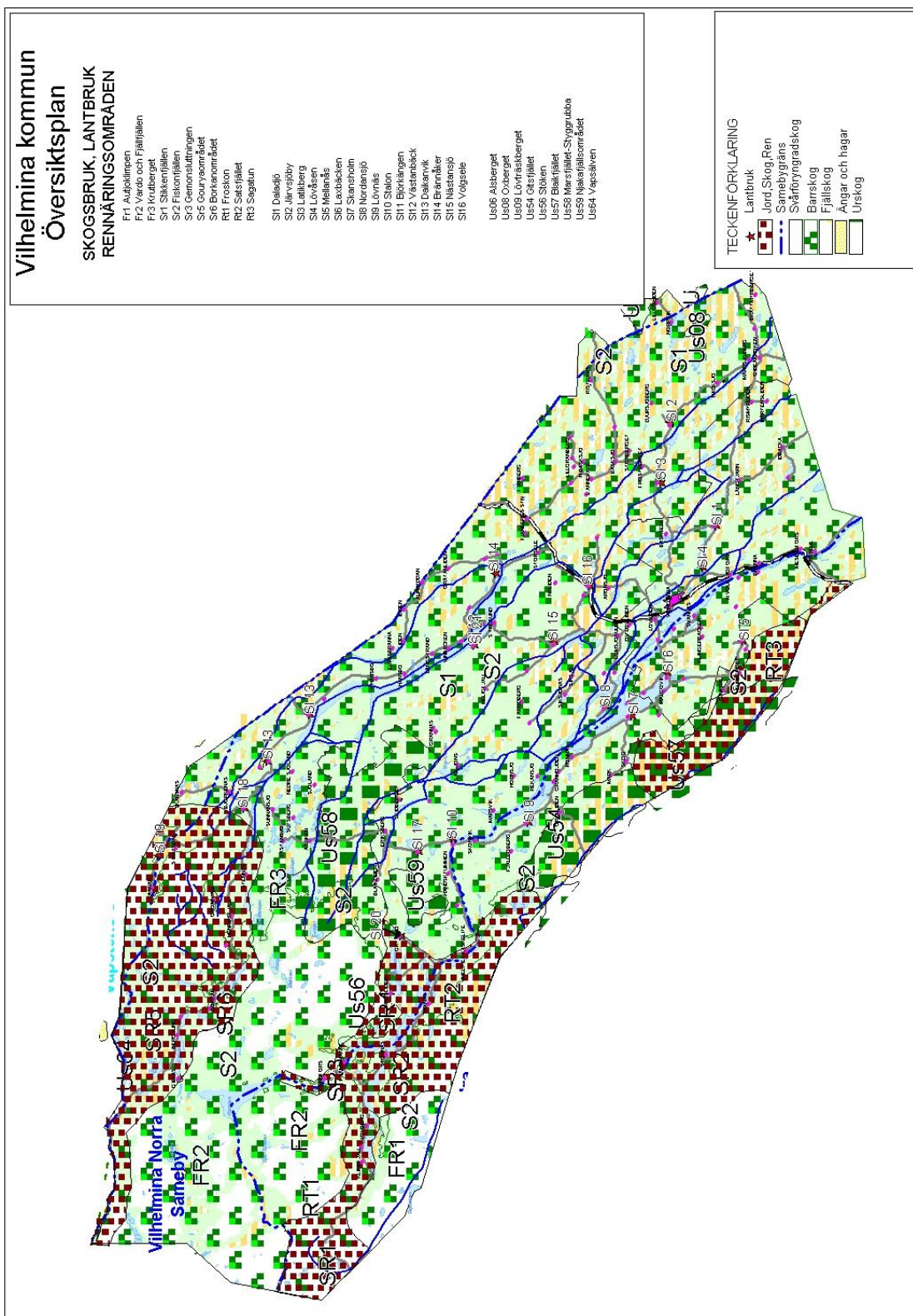
I båda stegen är tillgängligheten till lärosätena viktig, vilket visar sig i de mycket stora skillnaderna i utbildningsnivå mellan kommunerna i länet, i synnerhet när det gäller män. Tillgängligheten till högre utbildning behöver förstärkas för att industriorter och inlandskommunerna i norra Sverige ska kunna utvecklas långsiktigt.

Om det finns möjlighet till högre utbildning på hemorten väljer ungdomar, särskilt unga kvinnor, i högre utsträckning att stanna kvar. Tillgång till högre utbildning höjer utbildningsnivån på befolkningen och ger en bättre tillgång till kvalificerad arbetskraft.

Eftersom avstånden är stora till universitetsstäderna är utlokaliserade utbildningar och distansutbildningar betydelsefulla. Satsningar på decentraliserad utbildning, kommunikationsteknik och förbättrad kollektivtrafik kan förbättra rekryteringen till högre utbildning, vilket direkt leder till att människor kan bo kvar i bygden. Luleå tekniska universitet, Umeå universitet, Mittuniversitetet och högskolan Dalarna samarbetar i Akademi norr, som tolv kommuner, däribland Vilhelmina ingår

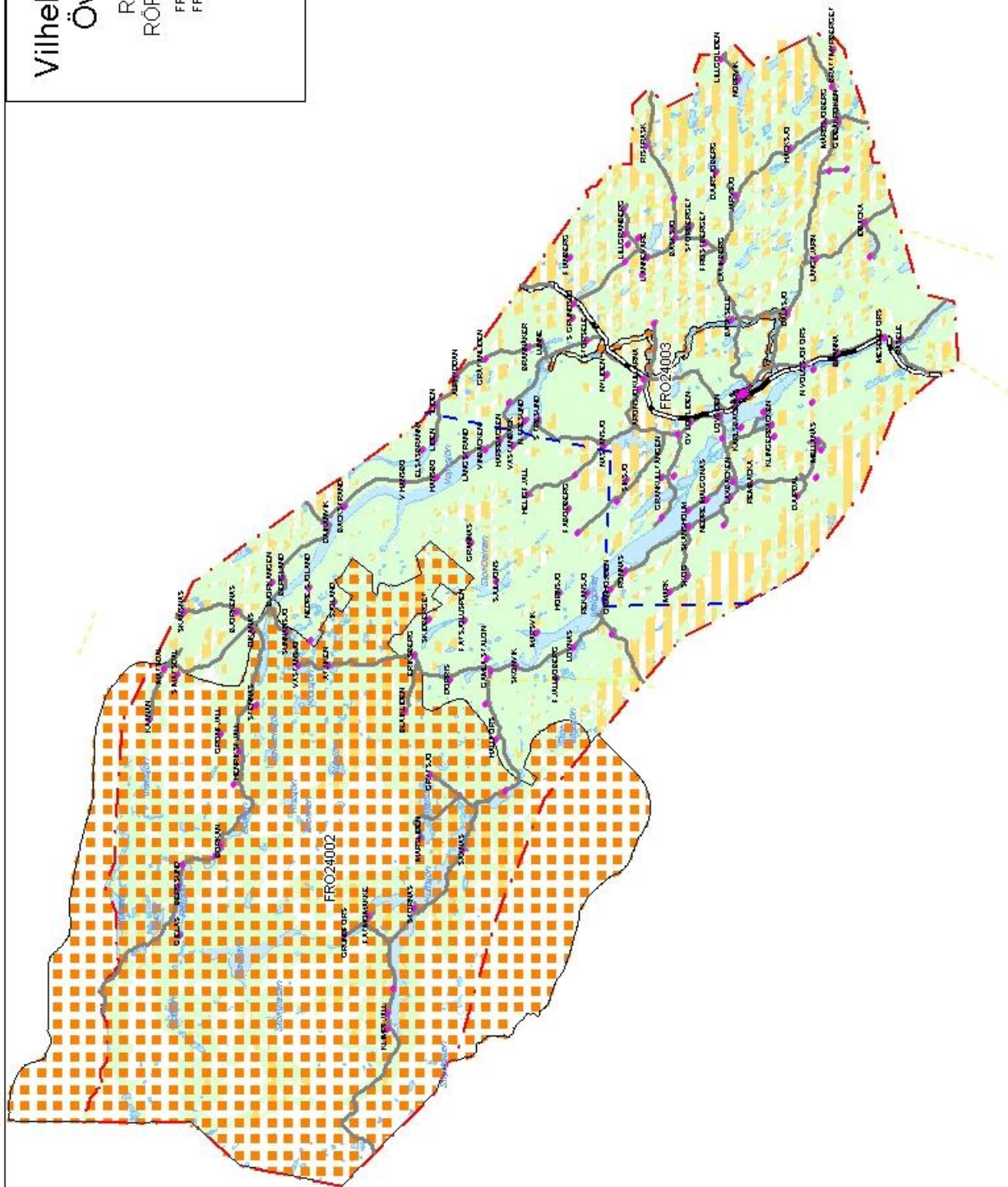
7.4. Kartor ur Vilhelmina kommuns översiktsplan

Tillhandahållna av Jan-Ola Borg, byggnadsingenjör, Vilhelmina Kommun. Ligger även på Vilhelminas hemsida, www.vilhelmina.se, under länken Översiktsplaner.

Vilhelmina kommun Översiktsplan

RIKSINTRESSEN
RÖRLIGTRILUFTSLIV
FR024002 Vilhelminafjällen
FR024003 Vojmån

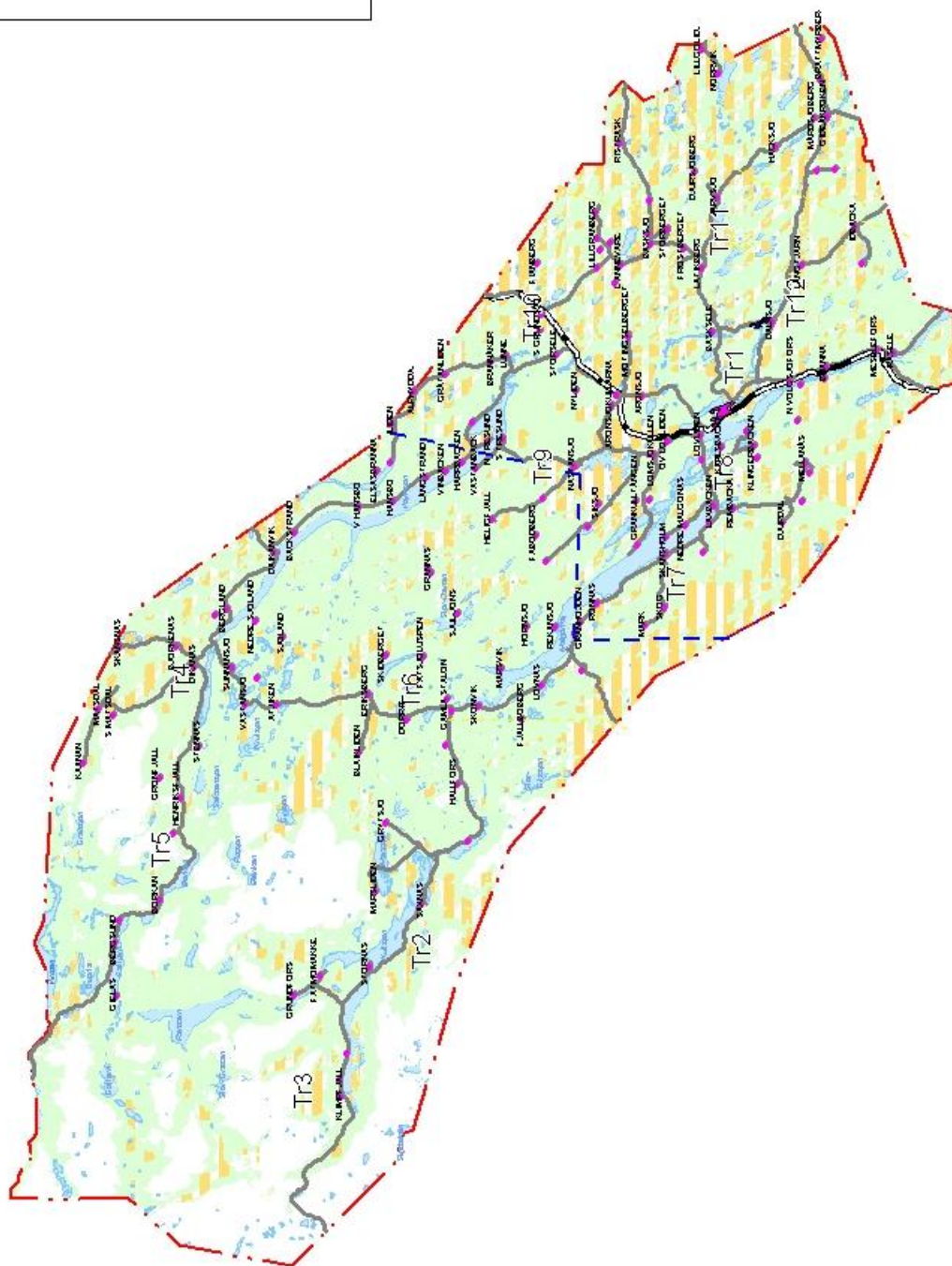

Vilhelmina kommun

Översiktsplan

TÄRTORTSNÄRA REKREATIONSOMRÅDEN

Tr1 Vilhelmina
Tr2 Söndra
Tr3 Klipptall
Tr4 Oksa
Tr5 Kåre Hall
Tr6 Södra
Tr7 Skarvholm
Tr8 Långsö
Tr9 Näsby
Tr10 Södra
Tr11 Långsö
Tr12 Dalsjö

8. Innehållsanalys

8.1. Regelverk för kommunplanering, hållbar utveckling och skogens sociala värden

Plan- och bygglagen

Det viktigaste rättsliga instrumentet i den fysiska planeringen är plan- och bygglagen (PBL). All planläggning ska beakta natur- och kulturvärden, samt ”främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden, kommunikationsleder och andra anläggningar” (SFS 1987:10 PBL 2 kap 2 §). PBL ger kommunerna stort utrymme att påverka den tätortsnära skogens användning liksom tillgången till naturmark för friluftsutnyttjande (SOU 2006:81).

Redan i 1 kap 1 § nämns hållbar utveckling. Bestämmelserna om planläggning och byggande syftar till att *”främja en hållbar samhällsutveckling, med goda och jämlika sociala förhållanden och en långsiktigt hållbar livsmiljö, både nu och för kommande generationer”* (SFS 1987:10).

Miljöbalken

Även i Miljöbalken står hållbar utveckling med redan i portalparagrafen (SFS 1998:808, MB 1 kap 1 §). Vid planering av verksamhet måste kommunen utreda vilka direkta och indirekta effekter som verksamheten kan komma att ha på människor, djur, den fysiska miljön, klimatet eller andra delar av samhället (MB 2 kap 3 §). Det ska beskrivas i en miljökonsekvens-beskrivning (MKB), enligt Miljöbalken 6 kap 1 §.

I Miljöbalken 3 kap 6 § står att mark- och vattenområden samt annan fysisk miljö som har betydelse ur allmän synpunkt med hänsyn till friluftslivet, ska skyddas så långt möjligt mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas (SFS 1998:808).

Skogsvårdslagen

Uttrycket ”Andra allmänna intressen” i skogsvårdslagstiftningen SVL 1 § innefattar bl a skogens sociala värden, kulturmiljövärden, jakt, fiske samt rennäringen. De sociala värdena påverkas indirekt av t ex krav på avverkning i SVL 10 §. Det ställs dock inga krav på att hänsyn till sociala värden ska redovisas i samband med avverkningsanmälan (14 § SVL). Hänsynsparagrafen 30 § ger bara möjlighet till en mindre och generell inskränkning i skogsbruket i ett tätortsnära område. Rekreationsanpassad skötsel kan stå i strid med skogsvårdslagens krav på föryngring (5-6 §§), vilket medför svårigheter att behålla/skapa gläntor och trädslag som normalt inte kan räknas som huvudplantor (SFS 1979:429).

Den kommunala översiktsplanen

I Plan- och bygglagen 4 kap 1-3 §§ följer bestämmelsen om att alla kommuner ska ha en översiktsplan, som ska behandla främst kommunens framtida mark- och vattenanvändning, hur man vill att den bebyggda miljön ska utvecklas, samt hur kommunen ska planera för att ta hänsyn till riksintressen och gällande miljökvalitetsnormer (SFS 1987:10).

Översiktsplanen fungerar som vägledning för beslut angående användningen av den fysiska miljön. För speciella frågor upprättas en fördjupad översiktsplan. Något som kallas områdesbestämmelser kan också användas för att reglera markanvändning och bebyggelse i begränsade områden samt att se till att översiktsplanernas syfte följs och att riksintressen skyddas. Allmänheten ska få möjlighet till insyn och påverkan (SFS 1987:10; Rosell Andersson 2009).

Vanligen rekommenderas att uppföra nybyggda hus nära redan befintliga gårdar eller vid större vägar (Glesbygdsverket 2006).

De nationella miljökvalitetsmålen

Miljö kvalitetsmålet *Levande skogar* påverkar landsbygden till stor del, då skogen är en av landsbygdens viktigaste inkomstkällor. Även här nämns skogens sociala värden. Miljömålet ska verka för att *”skogen och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas”* (Miljömålsportalen 2010)

Miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* värnar om god tillgänglighet till natur- och grönområden nära bostadsområden. Det beskriver hur grön- och vattenområden i tätorter och tätortsnära områden ska bevaras, vårdas och utvecklas för såväl natur-, kultur- och fritidsändamål i ett generationsperspektiv. Behoven av lek, rekreation, lokal odling och ett hälsosamt klimat ska så långt som möjligt tillgodoses. (Miljömålsportalen 2010)

Internationella konventioner

Agenda 21 är ett internationellt handlingsprogram för arbetet med hållbar utveckling och att bekämpa fattigdom och miljöhot. Det lokala miljöarbetet i svenska kommuner i form av Agenda 21-rörelsen var som mest aktivt i mitten av 1990-talet. Under mottot att hållbarhetsarbetet ska bedrivas *underifrån* har kommuninvånarna beskrivits som den kanske viktigaste aktören. Till en början var källsorteringsfrågan starkast, men folkhälso- och livskvalitetsfrågor blev sedan också ett vanligt inslag i det lokala Agenda 21-arbetet (Naturvårdsverket 2007 b). Liksom Agenda 21, beskriver även Habitatagendan målen och principerna om boende, bebyggelse och stadsmiljöer. Den påverkar samhällsbyggandet i Sverige, på både lokal och regional nivå (SOU 2003:31).

Utifrån Agenda 21 skapades Leader-metoden för landsbygdsutveckling, som bygger på samverkan och initiativ från både den ideella, privata och offentliga sektorn. Genom Leadermetoden skapas en plan för hur utvecklingen av bygden ska gå till och hur lokala initiativ ska tas tillvara. Arbetet med att förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och utveckla ekonomin är särskilt viktigt (Jordbruksverket 2010).

Leader är en del i det svenska Landsbygdsprogrammet 2007-2013. Landsbygdsprogrammet medfinansieras av Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och är indelat i tre områden:

- förbättra jord- och skogsbrukets konkurrenskraft
- förbättra miljön och landskapet
- förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi. (Skr 2008/09:167).

Mark- och vattenresurser måste brukas på ett sådant sätt att jord- och skogsbrukslandskapets höga natur- och kulturvärden inte förbrukas.

Vilhelmina ingår i *Leader Lappland* som syftar till att skapa goda förutsättningar för en positiv utveckling av kommunernas fjäll- och inlandsbygder (Leader Lappland 2010).

Vilhelmina Model Forest

I Vilhelmina finns Sveriges enda Modellskog, vilket innebär att man anslutit sig till ett sk Model Forest-koncept i syfte att uppnå ett uthålligt brukande av landskapet där forskare och kommunens invånare får vara delaktiga i att utveckla och prova metoder för ett ekonomiskt hållbart skogsbruk och hållbar användning av naturresurser. Hela kommunen omfattas vilket ger möjlighet att arbeta på landskaps- och ekosystemnivå (Vilhelmina Model Forest 2010).

Den föreslagna verksamhetsplanen för VMF är uppbyggd kring olika kriterier för uthålligt skogsbruk, och att använda som underlag i planeringsprocessen:

- Bevarande av biodiversitet.
- Vidmakthållande av skogsekosystemens vitalitet och produktionsförmåga.
- Bevarande av mark och vattenresurser.
- Skogsekosystems roll i globala kretslopp.
- Skogsbrukets samhällsnytta.
- Samhällets ansvar för uthållighet.

8.2. Litteratur

8.2.1. Motiv bakom beslutet att flytta till landsbygden

Motiven är vanligtvis boende- och livsstilsrelaterade snarare än arbetsrelaterade. Många som flyttar till landsbygden har en öppen inställning till sitt arbetsliv och vill utefter egna mål för eftersträvad livskvalitet själva utveckla en kombination av arbete och boende. Man vill flytta till en plats där det finns människor man kan identifiera sig med och umgås med. (Thellbro 2006; Westholm i Månsson 1996). Nordström och Mårtensson (2001) talar om en frigörelse från bestämda geografiska platser i arbetslivet och därmed ett större utrymme för individen att välja boendeplats utefter personliga önskemål, värderingar och erfarenheter från uppväxten.

En livsstil kan ta sig uttryck på flera sätt. Man kan särskilja sig från andra och organisera sitt liv utefter vilka aktiviteter man väljer, genom val av sociala interaktioner eller baserat på ens värden och normer. (Luedtke 1989 i Jetzkowitz et al 2007). Ofta finns det en önskan och föreställning om det goda livet på landet, vilket dock inte behöver innebära det enkla livet (Nordström & Mårtensson 2001; Stenbacka 2001). Drömmar om livsmål, självständighet och att få en social identitet kan vara motiv (Forsberg & Carlbrand 1993 i Stenbacka 2001). Flytten till landet kan bli en identitetsmarkör som berättar vem man är. Många har ambitioner om att förverkliga och förvalta de värderingar och livsstilar som är knutna till boende och anses känneteckna landsbygden. Dessa värderingar tar sig olika uttryck beroende på ålder och livssituation (Stenbacka 2001).

Flyttbeslutet kan alltså i allra högsta grad vara en individualistisk företeelse, där det egna hushållets livsbetingelser prioriteras i första hand (Forsberg & Carlbrand 1993 i Stenbacka 2001). Detta beskriver också Jetzkowitz et al (2007). Hushållet utgör grunden för det dagliga livet och sätter ramarna utifrån ekonomiska resurser, livsfasens kännetecken, antal och ålder på barnen i hushållet osv. Men det lokala sociala livet, kommunikationerna och servicen är också viktiga faktorer för att vardagslivet ska fungera (Nordström & Mårtensson 2001).

Faktorer bakom valet av bostadsform

Det geografiska området där bostadsletandet sker samt tillgången till den typ av bostad som är önskvärd är också faktorer som styr flytten. Här spelar den personliga anknytningen roll, om t ex släktingar bor i trakten eller om man har hittat ett specifikt hus man är intresserad av (Stenbacka 2001). Enligt Braunerhielm (i Andersson et al 2002) handlar det ofta om trygghet, var man finner sin kultur, och de människor som man känner tillhörighet med. De flesta svenskar som bor i tätorter har många band till någon speciell gård eller by på landsbygden där de själva växt upp och/eller där deras nära släktingar bor eller har bott. Utifrån dessa band görs många grundläggande livsval (Thellbro 2006). Hemvändare identifierar sig ofta med en mycket lokal hembygd där man sedan tidigare har släktrelationer. Svanqvist (i Andersson et al 2002) menar att barndomsmiljön har betydelse för både sociala nätverk men också för naturmiljön som en sorts trygghetsfaktor. Man kan känna en vilja att skapa nytt liv ur det som upplevs som välskänt.

Att omvandla sitt fritidshus till ett permanentboende är ett alternativ vid boendeval. Genom detta hus har man under gångna somrar byggt upp en lokal identitet liknande hemvändarnas och skapat band med bygden (Amcoff 2001).

Människor som är rotade i en bygd och tycker om sällskapsliv bor gärna på landsbygden där de kan välintegreras med samhället. För dessa är villan som bostadstyp mindre viktigt, det skulle lika gärna kunna vara ett flerfamiljshus, menar Jetzkowitz (2007). Samtidigt förenas önskan om att äga sitt eget hem med längtan efter att leva på landsbygden. Större tomter och byggnader och tillgång till odlingsmark lockar (Jetzkowitz 2007, Westholm i Månsson 1996).

Boendekostnad och hushållsekonomi

Billigare huspriser attraherar barnfamiljer som i och med flytten till landsbygden kan hålla en hög levnadsstandard, jämfört med vad liknande skulle kosta i staden (Pettersson 2002).

Med liten budget är det på landsbygden möjligt att förverkliga villadrommen. Särskilt ekonomiskt fördelaktigt att kan det vara att då ta över en släktgård. Men med låga fastighetspriser följer inte säkert låga boendekostnader. För alternativet att bygga ett nytt hus krävs att man attraheras i hög grad till en speciell plats. Det kan vara enklare för hemvändare att få möjlighet att bygga nytt, då en del markägare drar sig för att stycka sina tomter till utomstående. Däremot brukar det vara förhållandevis lätt att få bygglov (Amcoff 2001). Även Stenbacka (2001) resonerar kring flyttens påverkan på hushållens ekonomi. Landsbygden kan erbjuda låga boendekostnader, men resorna till arbete och fritidsaktiviteter kostar å andra sidan mer. Kostnader för bil och uppvärmning av huset är stora poster i hushållskassan.

Unga vuxnas boendepreferenser

I sin studie av unga svensks attityder till landsbygden visar Pettersson (2002) på ett svagt ökande intresse för att bo på landsbygden. De som har varit nöjda med sin hembygd tidigare kan tänka sig att flytta tillbaka när utbildningen är avslutad och det är dags att bilda familj. De som stannar uppskattar den stabilitet och trygghet som landsbygden står för och vill gärna medverka till landsbygdens traditioner och bevarande. Närheten till naturen, atmosfären på orten och att man känner sig hemma är viktiga värden. Känslan av rötter och tillhörighet till uppväxtplatsen tar sig uttryck i både landskapet och de sociala relationerna till familj, släkt och vänner. Dessa band blir viktiga när ungdomarna överväger konsekvenserna av att stanna, flytta eller återvända (Pettersson 2002; Thellbro 2006). Svanqvist (i Andersson et al 2002) skriver att fysiska attribut i naturen har betydelse för vår känsla av samhörighet och sociala tillhörighet, av vad som känns hemma.

När Nordström och Mårtensson (2001) undersökte gymnasieelevers uppfattningar om landsbygden nämndes flera fördelar med att bo på landet; att det är lugnt, mysigt, frisk luft, mindre trafik, nära till djur och natur. De beskrev en frihetskänsla, ett vänligare bemötande människor emellan och en trygghet för barn. Dessa svar liknar småbarnsföräldrarnas åsikter, som uppskattar närheten till naturen, mor- och farföräldrar, tillgången till trädgård och lugnet som några fördelar. Men brist på lekplatser, lek- och samlingsplatser för barn utomhus, liksom stora närliggande vägar och att föräldrarna får skjutsa barnen mycket nämns som nackdelar. Faktorer som närhet till barnomsorg, förskola och skola, att kunna hitta en bostad till en rimlig kostnad, samt ett visst utbud av service och hyggliga allmänna kommunikationer kan bli avgörande i valet att flytta till landsbygden. Småbarnsföräldrar värderar landsbygden och den naturnära livsmiljön som en positiv kraft i barnens utveckling. Barndomsmiljön har betydelse för både sociala nätverk men också för naturmiljön som en sorts trygghetsfaktor (Amcoff 2000; Nordström & Mårtensson 2001; Pettersson 2002; Stenbacka 2001; Svanqvist i Andersson et al 2002).

Att välja en god uppväxtmiljö för sina barn verkar ibland lika viktigt som att vara en bra förälder, enligt Nordström och Mårtensson (2001). Föräldrarnas engagemang i sina barn och kvaliteterna i deras uppväxtmiljö är betydelsefull för hur barnen som vuxna kommer att värdera fysisk miljö och hur de i sin tur kommer att välja boendemiljö för sina barn. Nordström och Mårtensson (2001) menar därför att barnfamiljerna har stor betydelse för om landsbygden kommer att uppfattas som en värdefull boendemiljö i framtiden.

Utbildning

I jämförelse med hela riket är det fler invånare i Vilhelmina kommun som endast har gymnasial utbildning. Detta är problematiskt för bygdens utveckling. Detta kan vara ett tecken på att de som flyttar gör det i syfte att skaffa en utbildning men att de sedan inte återvänder, t. ex. pga brist på kvalificerat arbete i kommunen eller karriärmöjligheter. Detta kan alltså tyda på en utflyttning inte bara av individer utan också ett utflöde av kvalificerad yrkeskompetens och yrkesgrupper, vilket även Stenbacka (2001) nämner.

Bristen på arbetare med högre utbildning ses ofta som ett hinder i inlandskommunernas riktning mot att bli ett kunskapsamhälle. Detta kan ha flera orsaker enligt Pettersson (2000). Dels handlar det om en begränsad efterfrågan på högutbildad arbetskraft i den privata sektorn. Dels uppstår behovet att rekrytera personal samtidigt som välutbildade går arbetslösa, vilket leder till obalans. Detta blir ett särskilt stort problem på små orter där det endast finns ett fåtal positioner att söka, vilket i hög grad begränsar möjligheten att bo på landsbygden.

Arbete och försörjning

Utbyggnaden av trafiknätet, framförallt för persontransport har bidragit till att förena platsen för boende med platserna för arbete, utbildning, fritid liksom med shopping och konsumtion. Denna möjlighet har underlättat för människor att leva i landsbygdsområden och kunna köra in till staden för att jobba (Jetzkowitz et al 2007). Allt fler människor väljer att bo på pendlingsavstånd från sina arbetsplatser (Pettersson 2002). Förändrade och mer flexibla arbetstider, liksom informationsteknologins utveckling har skapat möjligheter att arbeta hemifrån på ett annat sätt idag än under industrisamhällets skede. Att arbeta för olika uppdragsgivare har blivit det moderna sättet att bygga vidare på traditionen av en mångsidig försörjning. Människors räckvidd och de lokala arbetsmarknaderna har ökat. Man är inte vara lika beroende av en arbetsplats eller möten i samma rum. Den strikta uppdelningen mellan arbete och fritid som präglade industrisamhället har försvunnit i många yrken (Gunnarsdotter 2005; Nordström & Mårtensson 2001; Rosell Andersson 2009; Westholm i Månsson 1996).

Samtidigt är utbudet av utbildning, jobb möjligheter och fritidsaktiviteter för unga vuxna litet, enligt Petterssons respondenter (2002). De jobb som kan erbjudas inom primärindustrin eller offentlig sektor är inte särskilt attraktiva idag. Unga människor vill hellre arbeta i branscher som finns etablerade kring städerna.

Service och näringsliv

Utan offentlig representation kan landsbygden inte vara hållbar, fortsätter Gunnarsdotter (2005). Myndigheter bör finnas närvarande även på landsbygden för att människorna ska veta att de inte är bortglömda, utan att de syns och spelar roll. Det bör finnas post, försäkringskassa, kanske en bank eller liknande i bygden för att den lokala servicen ska fungera.

En förutsättning för att upprätthålla en god servicenivå – både offentlig och privat – är i sin tur ett tillräckligt befolkningsunderlag. Ett minskande befolkningsunderlag medför dock till ett minskat serviceutbud. Ändrade köpmönster och behov av service hos befolkningen påverkar också servicestrukturen. Företag och offentliga aktörer som tillhandahåller service har också ett inre och yttre tryck på sig att omorganisera och effektivisera sina verksamheter. Nedläggningar av servicefunktioner har bl.a. rört dagligvaruhandeln, där många orter numera saknar en butik. Som exempel på förändrad offentlig service är Postens omstrukturering (Jordbruksdepartementet 2006).

Sociala nätverk och skolans roll för gemenskap och sammanhang

I sin forskning ser Gunnarsdotter (2005) hur viktiga de offentliga mötesplatserna är för det sociala livet på landsbygden. Det kan vara hembygdsgården, skolan, kyrkan eller fotbollsplanen.

Att tillhandahålla en lugn uppväxtmiljö förenat med ett rikare socialt liv för barnen bör vara ett mål för kommunen. Det är viktigt att bevara förskolor och skolor i byn och mötesplatser för barn, trots omfattande besparingskrav. Skolors geografiska placering avgörande för hur miljön uppfattas och gemenskaper utvecklas på landsbygden. Kvaliteten på skolans verksamhet är mycket viktig (Gunnarsdotter 2005).

Det lokala engagemangets betydelse för utvecklingen av en hållbar bygd

Nordström och Mårtensson (2001) diskuterar betydelsen av att engagera lokalbefolkningen och öka deras deltagande i planeringssituationer. Detta diskuteras också i flera rapporter (Glesbygdverket 1997; Skr 2008/09:167; SOU 2996:81).

Mindre kommuner har i allmänhet bättre förutsättningar än de större att skapa engagemang, delaktighet och samverkan, vilket kan bero på högre närhet mellan olika förvaltningar. Människor känner varandra och är mer vana vid att engagera sig i gemensamma samhällsproblem eftersom den offentliga servicen inte är lika närvarande som i städerna (Naturvårdsverket 2007 b).

Landsbygdernas sociala och ekonomiska utveckling bygger i högre grad än tätorternas på ett samspel mellan privata, offentliga och ideella insatser. Enskilda människor, byalag, intresseföreningar, folkrörelser och organisationers engagemang är viktiga för framtidsstron i bygden och en viktig tillgång för ökad kunskap, delaktighet och förankring. Att involvera invånarna i höger utsträckning, innebär samtidigt att planeringsarbetet kanske tar mer tid än vad kommunen är van vid (Skr 2008/09:167; Westholm i Månsson 1996).

Skogens betydelse för livskvalitet och ökad folkhälsa

För inflyttare är den naturnära livsmiljön på landsbygden ett viktigt skäl till att de valt att bo i en rural miljö, vilket framkommer i flera av de studier som Jan Amcoff (2000) refererar.

Enligt Svanqvist (i Andersson et al 2002) har naturmiljöer en avgörande betydelse för livskvalitet, välbefinnande och hälsa, dock inte alltid på en medveten och uttalad nivå. Det tar sig uttryck i att man har svårt att konkretisera *vad* som är så förträffligt med naturen, enligt Uddenbergs undersökning (Uddenberg 1995 i Amcoff 2000). Den naturnära livsmiljön innebär för många återhämtning. Man kan följa årstidernas skiftningar på ett tydligare sätt. Skog, vatten, en kulturmiljö med jordbrukslandskap med betande djur är konkreta exempel på uppskattade inslag i den naturnära miljön (Stenbacka 2001), som kan omsättas i konkreta åtgärder i kommunplaneringen genom att planera scenerier i landskapet med t ex lövträd vid sjön, och övergångar mellan natur och bebyggelse (se vidare 8.2.2. s 54).

På senare år har det sociala utnyttjandet av skogen har ändrat karaktär. Allt fler människor använder i första hand skogen för att koppla av, snarare än att nyttja skogen för jakt, bär och svampplockning. Enligt Skogsstyrelsens enkät 2005 ansåg 40% av respondenterna att det var absolut nödvändigt för deras livskvalitet att komma ut i skog och mark, och lika många beskrev det som nödvändigt. Endast 4 % menade att skogen inte alls har betydelse för deras livskvalitet. Att tillgodose folkhälsoaspekten uppgavs vara skogens viktigaste roll, följt av hänsynen till biologisk mångfald (SOU 2006:81).

Friluftslivet kan fungera som ett kostnadseffektivt och förebyggande hälsoarbete. Vid planering av mark och vattenområden bör det finnas utrymme att ta hänsyn till dessa intressen (SOU 2006:81). Den socialdemokratiska regeringen betonade i en skrivelse (prop 2004/05:150) att skogsmiljön bidrar till att minska stress, lugna oro och öka det mentala välbefinnandet. Rapporten Friluftsliv för Framtid (Frisam 2001) slår fast hur viktigt det är att tillfredsställa friluftslivets behov vid fysisk planering. Förutsättningar för friluftsliv i närmiljön är av stor betydelse. Den fysiska planeringen bör underlätta och ta ansvar för friluftslivet genom att verka för att allemansrätten inte försvagas eller missbrukas och att tillgången till bostadsnära natur- och kulturlandskap bibehålls. En sådan satsning medför en positiv utveckling för folkhälsan och egenvården, och kan förebygga, behandla och bota specifika sjukdomar och skador (Frisam 2001).

Sofia Blomquist arbetar med skogens sociala värden åt Skogsstyrelsen Västerbotten. Vid ett föredrag för jägmästarstudenter på SLU i Umeå bekräftade hon allmänhetens syn på skogens sociala värden genom att beskriva skogen som en plats för vardagsvila och motion, upplevelser och återhämtning. Hon pekade också på studier som visar att skillnader i socioekonomisk status minskar om det finns gröna miljöer i boendeområden. Tätortsnära skog kan användas som ett säljarargument för inflyttning. Finns utsikt, vacker natur eller vatten i närheten stiger huspriset och attraktionskraften avsevärt. Närhet till skog och mark ger dessutom god uppväxtmiljö för barn och kan bidra till en billigare rehabilitering av sjuka och äldre. För att uppleva känslan av att vara i en skog krävs minst 2 ha och ett naturligt fålskikt som inte sköts. Men även små skogsbitar kan vara värdefulla för naturupplevelser (muntlig kommunikation Sofia Blomquist 2010-03-17; Rydberg 2004).

8.2.2. Skogsskötsel för att gynna skogens sociala värden

Ett attraktivt skogslandskap är inte detsamma som ett orörd skogsmark. Det krävs insatser för att skapa och upprätthålla önskade miljöer. En bra tätortsnära skog är rik på variation och skönhetsvärden. Tillgänglighet och framkomlighet är viktiga ledord och kan underlättas genom skötselanpassningar. Vatten i landskapet, ett rikt växt- och djurliv och gärna inslag av äldre skog, lövträd, stora träd och öppna bestånd förgyller naturupplevelsen. Täta, ungtdallbestånd, brandspår och avverkningsrester ogillas. För skogens beständighet och vitalitet bör skötselningreppen vara få och skonsamma. Den *naturliga* skogen kan vara svår att definiera, men statistiska sikhuggningar, stickvägar och annat som bryter av den naturliga dynamiken bör undvikas för att höja naturupplevelsens värde. Att anlägga grillplatser, bänkar, gläntor och att göra i ordning stigar och informationstavlor är positiva skötselåtgärder (Hörnsten 2000; Rydberg 2004).

Att anpassa skogsskötseln och möjliggöra både mångbruk och mångfald i skogsbruket leder till en större variation i skogen som gynnar de sociala värdena (Sands 2005; SOU 2006:81). Skogen ska gärna variera i ålder, täthet och höjdsiktning, med olika trädslag i både blandningar och trädslagsrena bestånd. För att underlätta framkomligheten bör markberedningsingrepp, vilthägn, och täta ungskogar minskas. För att få en stabil och vital skog, krävs hänsyn till storm-, svamp- och insektsskador och att undvika skador på mark och träd vid skötselningrepp. Rent estetiska hänsyn vad gäller val av hyggesform, hyggesutläggning och en vårdad markvegetation, måste också tas (Rydberg 2004; SOU 2006:81). För att värna både naturmässiga och estetiska värden bör skyddsvärda biotoper och kantzoner mot vattendrag, sjöar, skogliga impediment och åkermark lämnas, liksom att öka andelen äldre träd, högstubbar och död ved i skogen (SOU 2006:81).

Skogsstyrelsens arbete

Skogsstyrelsen arbetar med att öka kunskapen om de skogar i landet med höga sociala värden, genom att identifiera skogar som har särskilt stor betydelse för människors livsmiljö, rekreation och friluftsliv oavsett var i landet de ligger. De kan vara bostadsnära och tätortsnära skogar, rekreations- och friluftsskogar, utflyktsmål eller skogar som är viktiga för turism. Detta arbete sker i samverkan med kommuner och andra intresserade aktörer i löpande dialoger. På detta sätt värnas tillgången till gröna närmiljöer i den fysiska planeringen. (Skogsstyrelsen 2010 a, b)

Skogens upplevelsevärden

Skogsstyrelsens broschyr "Skogens upplevelsevärden" (Skogsstyrelsen 2010 c) listar sju värden som speglar vilka förväntningar människor kan ha på ett naturområde. Värdena kan, tillsammans med

information om skogens tillgänglighet och hur den nyttjas, bli ett underlag för en medveten och långsiktig planering av skogar med höga sociala värden. De sju värdena och hur de upplevs beskrivs i broschyren:

- *Orördhet och mystik* - upplevs i områden som är opåverkade av människan.
- *Skogskänsla* - områden som inte störs av vägar, bebyggelse, där stadens närvaro inte märks.
- *Frihet och rymd* - områden med utsikt och vida vyer, gärna över vatten.
- *Artrikedom och naturpedagogik* - områden som är knutna till naturens mångfald
- *Kulturarv* - äldre byggnader och kulturlämningar från odling och skogsbruk som illustrerar människans identitet med landskapet.
- *Aktivitet och utmaning* - områden som ger utrymme för sport och aktiviteter med elljusspår, bryggor och ridvägar.
- *Service och samvaro* - platser med friluftsgårdar, tydlig information, goda kommunikationer och parkeringsmöjligheter, handikappanpassning.

Områdena kan dels användas till fysiska aktiviteter som promenader, ridning, orientering, vandring, klättring och annan sport. Dels hälsofrämjande och mer mentala aktiviteter som avkoppling, att bara ströva och vistas. Områdena ger också möjlighet att plocka bär och svamp, göra utflykter, återuppleva gamla markutnyttjanden och att föra naturstudier (Skogsstyrelsen 2010 c).

Den tätortsnära skogen

Det är viktigt att kunna nå och ta sig fram till skogen till fots. Tätortsnära skog ska helst ligga så nära som inom en kilometers avstånd, och inte längre bort än två km, enligt Hörnstens respondenter (2000). Det vardagliga promenadavståndet till rekreationsområden ska helst röra sig om 250 m, men på helger och ledigheter längre. Längre avstånd har till skogen medför längre besökstid, men också lägre besöksfrekvens. Att ha nära till ett skogsparti eller en park är lika viktigt som gångavståndet till serviceutbudet nära hemmet (Hörnsten 2000).

8.2.3. Skogens sociala värden runt Vilhelmina tätort och i kommunen

Statistik från *Kommunfaktablad 2007- energi och miljö* (SCB 2007) indikerar att Vilhelmina kommun är rik på skyddsvärd natur och skogsmiljöer, se karta bilaga 7.4. Dessa marker används för skogsproduktion, åker- och betesodling, och som reservat i bevarandesyften. Skogen ger bl a arbetstillfällen och turismutkomst för kommunen, samt stora rekreationsmöjligheter för invånarna.

Rekreationsområden

Skogsstyrelsen arbetar kontinuerligt med att identifiera skogar som är lämpliga för rekreation och friluftsliv. I Vilhelmina kommun har man hittills har man kartlagt områden kring tätorten och Vojmån, som rinner från tätortens södra del och österut. I båda dessa områden kan man bl a uppleva värdena ”aktivitet och utmaning”, ”frihet och rymd”. I områdena vistas både motionärer, fiskare, Vilhelminabor och turister (muntlig kommunikation med Sofia Blomquist 2010-04-13).

Ån har stort värde för det rörliga friluftslivet, exempelvis fiske, jakt och kanoting. Strandpromenaden norr om Vojmån är ett 51,2 ha stort område bostadsnära skog som besöks av såväl Vilhelminabor som turister. Ån är ett relativt orört vattendrag med hög vattenföring med flera vackra forssträckor. Hela nedre delen av Vojmån från Vojmsjön till åns utlopp i Volgsjön är också klassat som riksintresse.

Kommunen anser att nedre Voymån har stora kvalitéer vilka ska skyddas mot exploatering, främst ny bebyggelse och vattenkraftsutbyggnad (Översiktsplan 2000).

I stort sett hela kommunens fjällområde har utpekats som riksintresse för det rörliga friluftslivet. Området innefattar allt från orörd vildmark till tätbebyggda platser. Fjällområdet har generellt sett stort värde för det rörliga friluftslivet med aktiviteter som exempelvis fjällvandring, fiske, skidåkning, skoterkörning (Översiktsplan 2000).

I de fördjupade översiktsplanerna redogörs för kommunens rekreationsområden (Översiktsplan 2000). Runt Vilhelmina tätort finns områden med bostadsnära skog. Kring Bergbacka/Kyrkberget finns elljusspår, skidspår på vintern, skidskyttebana, skidstadion, naturstig och ett samiskt visningsområde. Även Lövliden är klassat som ett rekreations- och turistområde. I Saiwaområdet finns camping, badplats, ridhus och andra sportanläggningar. På Granberget finns en anläggning för utförsåkning med lift och servicebyggnader, liksom Kröntjärn som är ett skid- och friluftsområde.

Runt om i kommunen finns stora resurser för rekreation, friluftsliv och turism. I översiktsplanen nämns tätortsnära rekreationsområden vid Klimpfjäll och Saxnäs. Dessa orter är belägna i Kultsjödalen, vilket är området mellan Klimpfjäll och Bielite/Handsktummen. Kultsjödalen karaktäriseras av Ångermanälven och Kultsjön omgivna av fjäll och fjällnära skogar.

Det finns också en fördjupad översiktsplan över Voymådalen, som sträcker sig från övre Voymåns dalgång mellan Fättjaur och Dikanäs, med några större sjöar, fjäll och fjällnära skogar i omgivningen. Voymådalen har stora kvaliteter för natur, kultur och friluftsliv, som bör skyddas och bevaras enligt översiktsplanen. Här ingår turist- och rekreations, anläggningen i Kittelfjäll, där det förekommer både permanent- men framförallt fritidsbebyggelse. Grönfjäll och Dikanäs är också viktiga turist- och rekreationsområden.

Markanvändningen i både Voymådalen och Kultsjödalen domineras av skogsbruk och rennärning. Bebyggelsen är en blandning av fritidshus och permanentus.

Runt Storsele, Nästansjö och Skansholm i kommunens östra del har tätortsnära rekreationsområden också markerats.

Fördelningen i markareal av jordbruk, skogsbruk, rennärlingsområden, riksintressen och rekreationsområden visas på kartorna i bilaga 7.4.

8.2.4. Befolkningsrörelser mellan landsbygd och städer

Många landsbygdsområden i norra Sverige har ett vikande befolkningstal. Det beror främst på att fler människor dör än som föds, en åldrande befolkningen, men för många områden beror det också på utflyttning, av främst unga invånare. Den norrländska landsbygden präglas av långa avstånd och en spridd boendestruktur, vilket blir problematiskt när det gäller att upprätthålla kommunal service och en god infrastruktur. Det råder ett underskott på kvinnor i glesbygdsbefolkningen, men ett överskott på äldre invånare. Petterssons studie (2002) visar att kvinnor i större utsträckning lockas att fly till relativt autonoma och anonyma städer än stannar kvar och accepterar rådande livsstil och traditionella könsroller i små orter. Med befolkningsminskningen uppstår på vissa håll en arbetskraftsbrist, där andelen företagande och den teoretiska kunskapsnivån dessutom är låg. Dessa

allmängiltiga mönster beskriver också Vilhelmina kommun (Glesbygdsverket 1997; Skr 2008/09:167; Visionsunderlag 2010).

Det är å ena sidan en naturlig process att unga lämnar landsbygdsorten där man vuxit upp, för att skaffa sig högre utbildning, jobb, livserfarenheter och finna en partner. Å andra sidan får nettoutflödet av unga allvarliga konsekvenser för hembygden. De unga behövs för att säkra att den allmänna servicen kan upprätthållas i bygden, såsom skola och sjukvård. För att uppmuntra unga att stanna några år till efter gymnasiet måste kommunen kunna ge möjligheter till arbete, underlätta utbildning på orten eller ge unga människor en lägre lägenhetshyra (Pettersson 2002).

Men under 90-talet har det också förekommit ett trendbrott på landsbygden, som kallas kontraurbanisering (Pettersson 2000). Boendemönstren har förändrats till landsbygdens fördel, en förändring som framförallt barnfamiljerna tycks ha svarat för (Amcoff 2000). Huruvida kontraurbanisering har ägt rum i Sverige, beror på vilken definition man använder på begreppet och vilken kontext man sätter det i. Förstådd som *befolkningstillväxt i lantliga boendemiljöer* kan kontraurbanisering beläggas, menar Amcoff (2000).

Även om den folkbokförda befolkningen i många landsbygdsområden har minskat under de senaste decennierna, så ökar närvaron av människor i många landsbygder genom deltidsboende, turism och rekreation (Jordbruksdepartementet 2006). Det finns dock en risk att kommunens tomter till största delen köps upp som fritidsboende istället för åretruntboende. Ett naturnära boende skapar i så fall inte den typ av befolkningsutveckling som kommunerna hoppas på (Rosell Andersson 2009).

8.2.5. Fysisk planering

Westholm (i Månsson 1996) förutspår en förändring i det politiska beslutsfattandet och den offentliga förvaltningen, som beror av att de inte längre kan förlita sig på expertkunskaper. I sökandet efter nya lösningar, ny kunskap och med lokala planeringsformer blir förhållningssättet mer prövande och mindre styrande. Möjligheterna att förlita sig på starka institutioner minskar. Den enskilda människan ställs inför krav på ett större ansvarstagande oavsett om det gäller boende, försörjning eller platsen där man bor.

En framgångsrik planering underlättar och berikar livet för invånarna. För att planeringen ska ha ett värde och vara relevant måste planerare och politiker förstå i vilket sammanhang den ingår och påverkar vardagslivet, menar Nordström och Mårtensson (2001). Ett bra exempel på där politik och invånare har kommit närmare varandra är Falköpings kommun, som har anställt en person med speciellt ansvar för landsbygdsutveckling. Han besöker lokalbefolkningen för att ta reda på hur deras byar fungerar och hur livet kan förbättras. Sedan kan han lotsa byarnas önskemål vidare till planerarna i kommunen.

Direkta möten med invånarna om för dem aktuella frågor bidrar till kunskap om vad dessa lokalsamhällen behöver för att skapa gemenskaper och stödja näringslivet. Ett annat sätt är att engagera eldsjälarna i kommunens arbete i ett tidsbestämt uppdrag, där de ges fria händer att arbeta med lokala utvecklingsfrågor utan att fastna i kommunal byråkrati. Det kan leda till ett effektivare utvecklingsarbete och hitta praktiska lösningar på olika slags problem. Det behövs personer som kan driva fram förändringar och som i ett mer långsiktigt arbete kan analysera platskvaliteter och utveckla planeringsredskap för en bättre dialog med invånarna (Nordström & Mårtensson 2001).

I Naturvårdsverkets rapport *Sju råd för regional hållbarhet* (2007) ges många goda exempel på fruktbara arbeten för en hållbar regional utveckling. En nationell ekonomisk, social och kulturell utveckling måste grunda sig på tillvaratagande av resurser på ett skonsamt och uthålligt sätt för den enskilda bygdens och samhällets bästa. För att lyckas med hållbarhetsarbetet rekommenderar de kommunen eller länet att:

1. Hitta egna regionala prioriteringar
2. Pröva nya sätt att samverka och mötas
3. Ta vara på eldsjälarna
4. Ta ett helhetsgrepp
5. Ställa krav i alla viktiga beslut - och följa upp dem
6. Dra nytta av synergier och konflikter
7. ”Marknadsföra” begreppet hållbar utveckling och våga vara konkret

Jordbruksdepartementets nationella strategi för landsbygdsutveckling (2006) ställer också samman ett antal konstruktiva rekommendationer för hur arbetet att främja företagande, hållbar tillväxt och innovationer på landsbygden bör fokuseras. Prioriterade områden är:

- Utvecklingen av ny varu- och tjänsteproduktion med anknytning till jord- och skogsbruk, för att öka tillväxt- och sysselsättningsmöjligheterna
- Satsa på förnybar energi från jord- och skogsbruk
- Förvalta landsbygdens natur- och kulturarv.
- Satsa på turism och rekreation med anknytning till landsbygdens resurser
- Servicetjänster och entreprenadverksamhet, t ex snöröjning, skötsel av grönområden, tillsyn av vägar.
- Främja en god livsmiljö på landsbygden vad gäller t.ex. tillgång till service eller infrastruktur som kan bidra till gynnsammare förhållanden för utveckling av företagande och boende

8.3. Parametrar

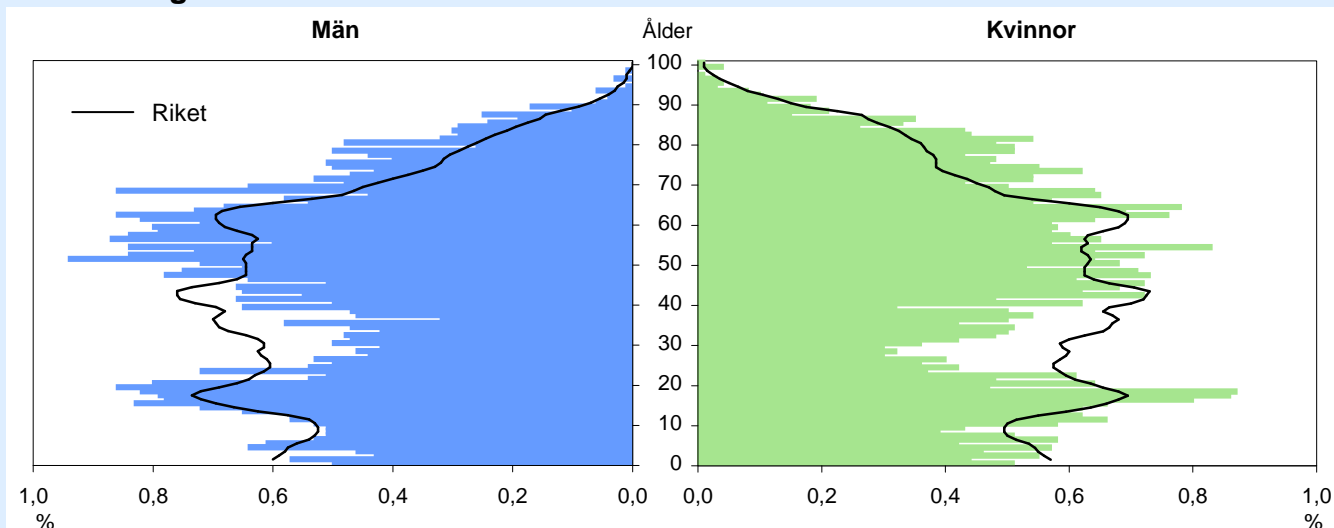
- Lagar och förordningar
- Motiv för boende på landsbygden
- Val av boendeform
- Boendekostnad & Hushållsekonomi
- Unga vuxnas boendepreferenser
- Arbete & Sysselsättning
- Gemenskap & Sammanhang
- Självständighet, Självorganisering & Delaktighet
- Naturens betydelse för livskvalitet och hälsa
- Resurser för rekreation och friluftsliv runt Vilhelmina
- Skogsskötsel för skogens sociala värden
- Skogens sociala värden runt Vilhelmina tätort och i kommunen
- Demografi & Hållbarhet
- Fysisk planering

Vilhelmina 2008 Kommunfakta

Landareal: 8 120 kvkm

Invånare per kvkm: 0,89

Folkmängd 31 december 2007

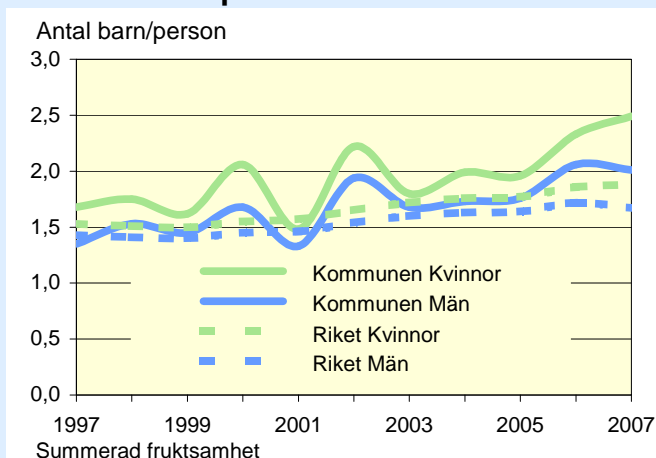
Folkmängd 31 december 2007

Ålder	Procentuell fördelning Kommunen			Riket		
	M	Kv	Tot	M	Kv	Tot
0–6	7	7	7	8	8	8
7–15	11	10	10	11	10	10
16–19	6	6	6	6	5	6
20–24	6	5	6	6	6	6
25–44	20	19	20	27	26	27
45–64	29	27	28	26	26	26
65–79	15	16	16	12	13	12
80–	6	8	7	4	7	5
Totalt, %	100	100	100	100	100	100
Antal (1000)	4	4	7	4 564	4 619	9 183
Antal	3 702	3 518				

Befolkningsförändring 1997–2007

År (31/12)	Folkmängd Antal	Födelse- överskott	Flyttnings- överskott	
			M	Kv
1997	8 279	-13	-14	-8
1998	8 125	-37	-61	-45
1999	8 006	-68	-19	-27
2000	7 918	-29	3	-60
2001	7 730	-50	-69	-69
2002	7 655	-53	4	-26
2003	7 588	-25	-16	-28
2004	7 422	-59	-56	-52
2005	7 327	-51	-24	-21
2006	7 280	-36	0	-10
2007	7 220	-32	0	-25

Födda barn per kvinna/man

Födda och döda 2007

Antal	Män	Kvinnor
Födda	36	40
Döda	60	48

Flyttningar 2007

	Män	Kvinnor
Antal inflyttningar	116	106
från övriga kommuner i länet	40	42
från övriga län	54	42
från utlandet	22	22
Därav 18–24 år	27	22
Antal utflyttningar	116	131
till övriga kommuner i länet	64	65
till övriga län	50	59
till utlandet	2	7
Därav 18–24 år	35	42
Flyttningsnetto	0	-25

Utrikes födda 2007

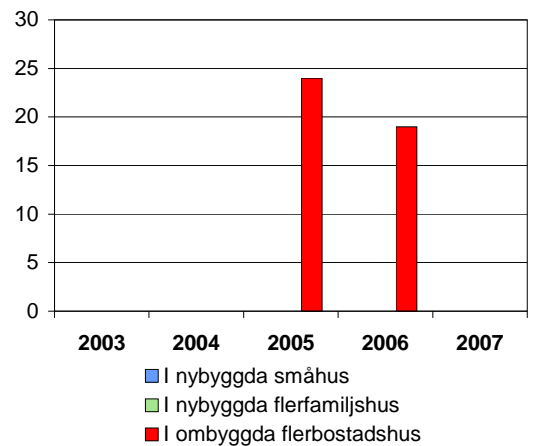
Andel (%) av de boende i	M	Kv	Tot
Kommunen	3	4	4
Riket	13	14	13

Mandat i kommunfullmäktige

Partier	Antal mandat vid valet			
	2002		2006	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Moderata samlingspartiet	0	1	1	1
Centerpartiet	3	3	4	3
Folkpartiet liberalerna	3	2	2	2
Kristdemokraterna	3	2	3	2
Miljöpartiet de gröna	0	0	0	0
Socialdemokraterna	8	7	7	7
Vänsterpartiet	1	2	2	1
Övriga partier	0	0	0	0
Samtliga partier	18	17	19	16

Nybyggda/ombyggda bostäder

Antal lägenheter

Befolkningen efter utbildningsnivå 31 december 2007

Utbildningsnivå	Procentuell fördelning								
	Kommunen			Länet			Riket		
	M	Kv	Tot	M	Kv	Tot	M	Kv	Tot
Förgymnasial utbildning	17	11	14	13	9	11	17	13	15
Gymnasial utbildning	68	61	65	53	47	50	50	47	48
Eftergymnasial utbildning	14	27	20	33	43	38	31	39	35
Uppgift saknas	1	1	1	1	1	1	2	1	2
Totalt, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal, 1 000-tal	2	2	4	78	73	151	2 739	2 657	5 396

Avser 20–64 år

Förvärvsarbetande 2006

	Andel (%) av alla i resp. ålder		
	Män	Kvinnor	Totalt
Kommunen			
20–24 år	71	76	73
25–44 år	84	76	80
45–64 år	74	74	74
20–64 år	77	75	76
Länet			
20–24 år	56	54	55
25–44 år	82	78	80
45–64 år	81	78	79
20–64 år	79	75	77
Riket			
20–24 år	61	57	59
25–44 år	83	78	81
45–64 år	78	75	77
20–64 år	79	75	77

Avser nattbefolkning

Nattbefolkning:

bor i kommunen och arbetar i eller utanför kommunen

Dagbefolkning (arbetstillfällen):

arbetar i kommunen och bor i eller utanför kommunen

Förvärvsarbetande efter sektor 2006

	Nattbefolkning		Dagbefolkning	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Kommunen	1 657	1 423	1 407	1 396
Näringsl., övr. org.	1 248	504	1 001	472
Off. förv. o service	409	919	406	924
Länet, 1 000-tal	64	57	62	56
Näringsl., övr. org.	50	23	49	22
Off. förv. o service	14	35	13	34
Riket, 1 000-tal	2 235	2 056	2 228	2 053
Näringsl., övr. org.	1 889	1 084	1 882	1 082
Off. förv. o service	347	971	346	971

Antal i åldern 16 år och däröver

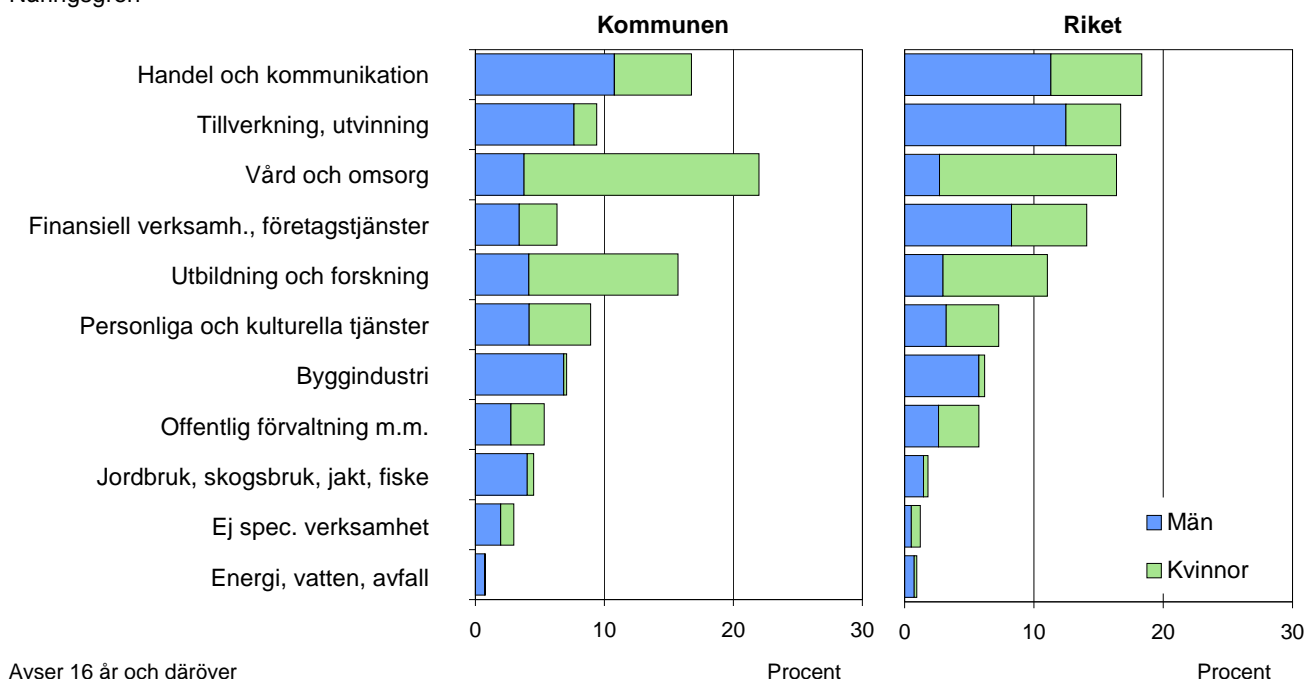
Pendling 2006

	Män	Kvinnor
Inpendling	125	79
från övriga kommuner i länet	85	59
från övriga län	40	20
Utpendling	375	106
till övriga kommuner i länet	246	67
till övriga län	129	39
Nettopendling	-250	-27

Antal i åldern 16 år och däröver

Arbetsstillfällena 2006

Näringsgren

Arbetsstillfällena: arbetar i kommunen och bor i eller utanför kommunen (dagbefolkning)

Egna företagare 2006

Antal syssel- satta	Män		Kvinnor	
	Företagare i eget AB	Egen- företagare	Företagare i eget AB	Egen- företagare
1	17	133	1	44
2–4	38	23	9	9
5–9	28	1	4	0
10–	18	0	1	0
Totalt	101	157	15	53

Antal i åldern 16 år och däröver

Avser dagbefolkning

Sjuk- och aktivitetsersättning, 2007

	Andel (%) av alla i resp. ålder		
	Män	Kvinnor	Totalt
Kommunen			
55–59 år	22	35	27
60–64 år	33	45	39
20–64 år	12	19	15
Riket			
55–59 år	15	24	20
60–64 år	23	33	28
20–64 år	8	12	10

Ersätter förmånerna förtdispension och sjukbidrag

Arbetssökande

	Andel (%) av alla i respektive åldersgrupp								
	Kommunen			Länet			Riket		
	M	Kv	Tot	M	Kv	Tot	M	Kv	Tot
mars 2007									
20–64 år	12	6	9	6	4	5	5	4	5
Öppet arbetslösa	9	3	6	4	3	4	4	3	3
Progr. m. aktivitetsstöd	3	3	3	2	1	1	1	1	1
Därav 20–24 år	28	9	19	11	6	8	8	6	7
Antal 20–64 år	255	102	357	4 522	3 081	7 603	130 216	111 742	241 958
mars 2008									
20–64 år	10	4	7	5	4	4	4	4	4
Öppet arbetslösa	8	2	5	3	2	3	3	2	3
Progr. m. aktivitetsstöd	3	2	2	2	1	1	1	1	1
Därav 20–24 år	20	7	14	9	5	7	6	5	6
Antal 20–64 år	212	77	289	3 834	2 634	6 468	109 548	96 220	205 768

Arbetsstillfällena och förvärvsarbetande 2006 – totalt

Näringsgren	Dagbefolkning				Nattbefolkning			
	Kommunen		Länet	Riket	Kommunen		Länet	Riket
	Antal	%	%	%	Antal	%	%	%
Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske	127	5	3	2	168	5	3	2
Tillverkning, utvinning	264	9	16	17	315	10	16	17
Energi, vatten, avfall	22	1	1	1	26	1	1	1
Byggindustri	199	7	6	6	263	9	6	6
Handel och kommunikation	470	17	15	18	549	18	16	19
Finansiell verksamh., företagstjänster	178	6	10	14	199	6	10	14
Utbildning och forskning	441	16	14	11	448	15	14	11
Vård och omsorg	617	22	21	16	625	20	21	16
Personliga och kulturella tjänster	251	9	7	7	243	8	7	7
Offentlig förvaltning m.m.	150	5	5	6	159	5	5	6
Ej spec. verksamhet	84	3	1	1	85	3	1	1
Totalt	2 803	100	100	100	3 080	100	100	100
Avser 16 år och däröver								

Arbetsstillfällena och förvärvsarbetande 2006 – män

Näringsgren	Dagbefolkning				Nattbefolkning			
	Kommunen		Länet	Riket	Kommunen		Länet	Riket
	Antal	%	%	%	Antal	%	%	%
Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske	113	8	4	3	151	9	4	3
Tillverkning, utvinning	214	15	25	24	265	16	25	24
Energi, vatten, avfall	20	1	2	1	23	1	2	1
Byggindustri	192	14	11	11	256	15	11	11
Handel och kommunikation	302	21	19	22	362	22	20	22
Finansiell verksamh., företagstjänster	95	7	11	16	108	7	11	16
Utbildning och forskning	116	8	9	6	125	8	9	6
Vård och omsorg	106	8	8	5	114	7	8	5
Personliga och kulturella tjänster	117	8	6	6	116	7	6	6
Offentlig förvaltning m.m.	77	5	4	5	81	5	4	5
Ej spec. verksamhet	55	4	1	1	56	3	1	1
Totalt	1 407	100	100	100	1 657	100	100	100
Avser 16 år och däröver								

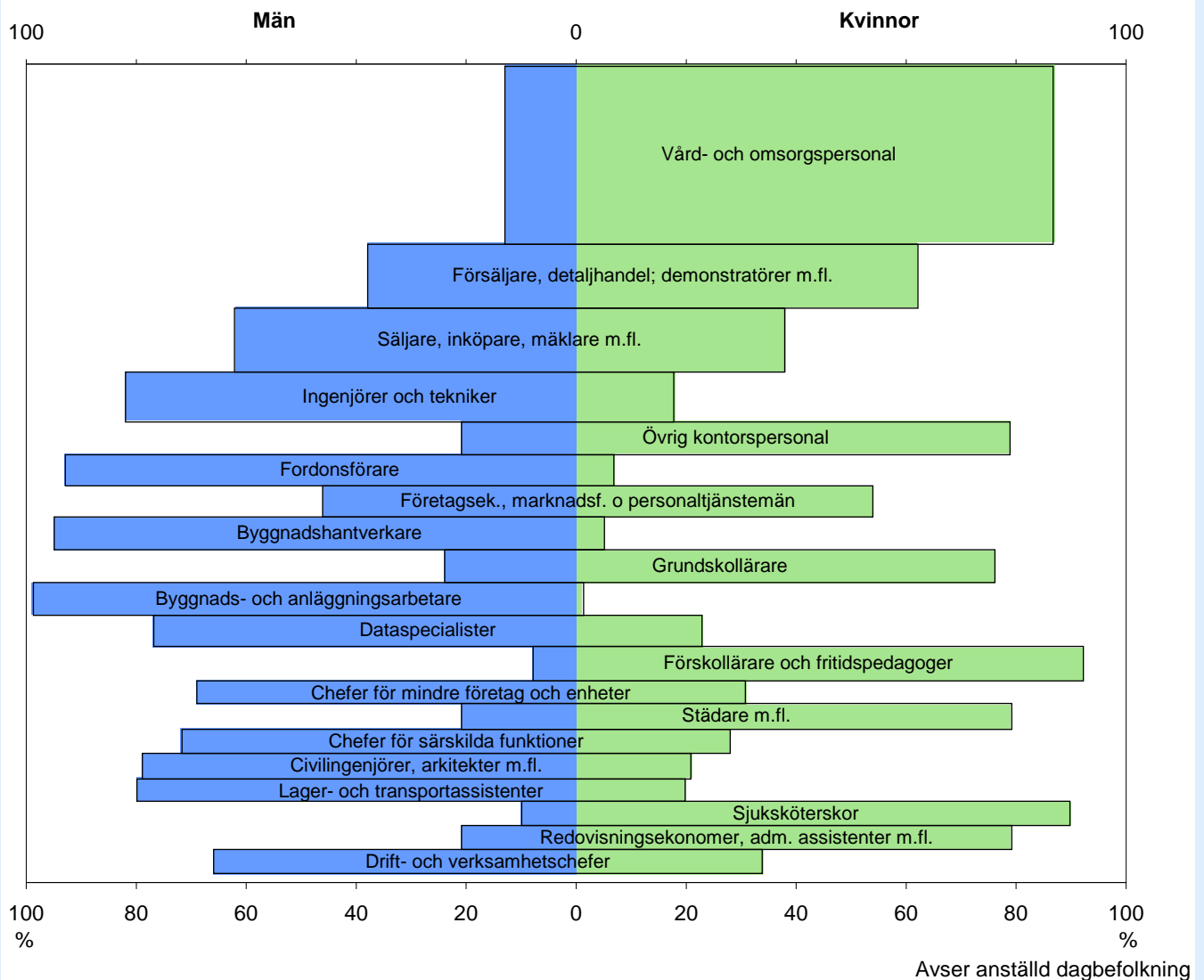
Arbetsstillfällena och förvärvsarbetande 2006 – kvinnor

Näringsgren	Dagbefolkning				Nattbefolkning			
	Kommunen		Länet	Riket	Kommunen		Länet	Riket
	Antal	%	%	%	Antal	%	%	%
Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske	14	1	1	1	17	1	1	1
Tillverkning, utvinning	50	4	7	9	50	4	7	9
Energi, vatten, avfall	2	0	1	0	3	0	1	0
Byggindustri	7	1	1	1	7	0	1	1
Handel och kommunikation	168	12	11	15	187	13	11	15
Finansiell verksamh., företagstjänster	83	6	8	12	91	6	8	12
Utbildning och forskning	325	23	20	17	323	23	20	17
Vård och omsorg	511	37	36	29	511	36	36	29
Personliga och kulturella tjänster	134	10	8	9	127	9	8	9
Offentlig förvaltning m.m.	73	5	5	7	78	5	5	7
Ej spec. verksamhet	29	2	1	1	29	2	1	1
Totalt	1 396	100	100	100	1 423	100	100	100
Avser 16 år och däröver								

De 20 vanligaste yrkena i kommunen, 2006

Avser anställd dagbefolkning	Antal		Proc.förd.			Könsförd. (%)	
	Män	Kvinnor	M	Kv	Tot	M	Kv
Vård- och omsorgspersonal	105	495	9	37	23	18	83
Försäljare, detaljhandel; demonstratörer m.fl.	50	81	4	6	5	38	62
Grundskollärare	32	81	3	6	4	28	72
Fordonsförare	104	4	8	0	4	96	4
Gymnasielärare m.fl.	45	41	4	3	3	52	48
Byggnads- och anläggningsarbetare	81	0	7	0	3	100	0
Byggnadshantverkare	70	7	6	1	3	91	9
Maskinförare	58	0	5	0	2	100	0
Köks- och restaurangbiträden	9	48	1	4	2	16	84
Chefer för mindre företag och enheter	42	13	3	1	2	76	24
Förskollärare och fritidspedagoger	1	52	0	4	2	2	98
Övriga servicarbetare	33	16	3	1	2	67	33
Kundinformatörer	8	40	1	3	2	17	83
Övrig kontorspersonal	5	40	0	3	2	11	89
Drift- och verksamhetschefer	24	19	2	1	2	56	44
Processoperatörer, trä- och pappersindustri	43	0	3	0	2	100	0
Städare m.fl.	8	34	1	3	2	19	81
Storhushålls- och restaurangpersonal	14	26	1	2	2	35	65
Maskin- och motorreparatörer	36	1	3	0	1	97	3
Bokförings- och redovisningsassistenter	2	33	0	2	1	6	94
Totalt 20 yrken	770	1 031	63	78	70	43	57
Totalt alla yrken	1 232	1 323	100	100	100	48	52

De 20 vanligaste yrkena i riket 2006

Barnomsorg 2007

Inskrivna barn	Kommunen		Riket
	Antal	%	%
Förskola, 1–5 år	232	62	80
Fritidshem, 6–12 år	94	17	48
Familjedaghem, 1–5 år	59	16	5
6–12 år	0	0	0
Förskoleklass, 6 år	77	96	96
Andel (%) av alla i respektive åldersgrupp			

Äldreomsorg 2006

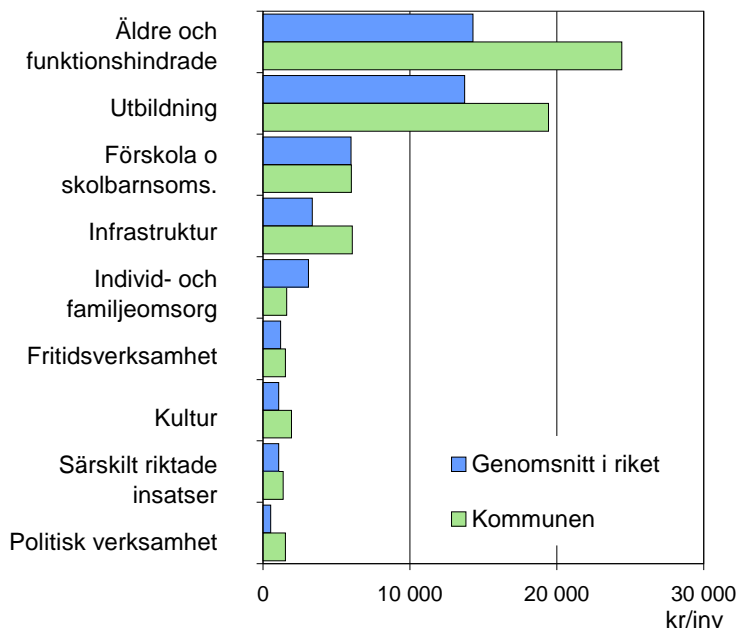
	Andel (%) av alla i resp. grupp			
	Kommunen		Riket	
	M	Kv	M	Kv
Hemtj. i ordin. boende	17	20	16	24
Särsk. boendeformer	16	24	12	19
Färdtjänstillstånd	28	43	29	45
Avser 80 år och äldre				

Sammanräknad förv.inkomst 2006

	Antal kronor i 1000-tal		
	Män	Kvinnor	Totalt
Medelinkomst			
Kommunen	225	193	210
Länet	251	196	224
Riket	277	206	242
Medianinkomst			
Kommunen	225	195	210
Länet	254	201	225
Riket	261	205	230
Avser 20–64 år			

Ekonomiskt bistånd 2006

Hushållstyp	Bidragshushåll		Riket
	Kommunen	%	
	Antal	%	%
Sammanboende			
utan barn	5	4	6
med barn	9	8	12
Ensamstående män			
utan barn	44	37	40
med barn	5	4	3
Ensamstående kvinnor			
utan barn	30	25	24
med barn	25	21	15
Totalt	118	100	100

Kostnader i kronor per invånare 2006**Kommunalskatt 2008**

Kommunen	
Total skattesats	33,40
därav till kommun	22,90
Skatteunderlag, kr/inv	125 505
Skatteunderlag, index	80

Genomsnitt i länet	
Total skattesats	33,11
därav till kommun	22,61
Skatteunderlag, kr/inv	146 030
Skatteunderlag, index	93

Genomsnitt i riket	
Total skattesats	31,44
därav till kommun	20,71
Skatteunderlag, kr/inv	157 764
Skatteunderlag, index	100

Index, riket = 100